

ΠΡΟΣΚΛΗΣΙΣ

Ειδικότερα:

• Περιβάλλον-Πολιτισμός

- Δημιουργία μουσείου με τρεις ενότητες: (α) ιστορία του κτήματος, (β) Δυναστεία του Γεωργίου Α' και (γ) οχήματα (άμαξες-αυτοκίνητα), σε πιθανή συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη και την Εθνολογική και Ιστορική Εταιρεία.
- Οργάνωση εκδηλώσεων, περιοδικών εκθέσεων, χώρου για πνευματικά συμπόσια σε μόνιμη βάση υπό την αιγίδα της Ακαδημίας Αθηνών, δημιουργία Κέντρου για το Περιβάλλον (φυσικό και δομημένο), και θέατρο στο χώρο των λατομείων για μουσικές εκδηλώσεις.
- **Φιλοξενία - Εστίαση:** Δημιουργία (α) ενός hôtel de charme στους χώρους του παλαιού ξενοδοχείου και στα γύρω κτήρια, (β) ξενώνα προσωπικοτήτων, (γ) εστιατόριο με δυνατότητα ταυτόχρονης λειτουργίας ως πολυχώρου για πολιτιστικές/κοινωνικές εκδηλώσεις (χώρος στρατώνων).
- **Αθλητισμός-Υπαίθρια αναψυχή:** Εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει το δάσος και ο ορεινός όγκος της Πάρνηθας για περίπατο (πεζή ή με ποδήλατο), ορειβασία, ιππασία κ.λπ.
- **Αξιοποίηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής:** Παραγωγή βιολογικών προϊόντων. Δημιουργία/επαναλειτουργία παραδοσιακού οινοποιείου, ελαιολατρείου, βουστασίου και χοιροστασίου.
- Δημιουργία εργαστηρίου παραγωγής υλικών για πρότυπες αναστηλώσεις (στο προβατοκομείο στο Μπάφι).

Παραγωγή
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΑΠΟΝ

**Αν σε ενδιαφέρει να διασωθεί
το κτήμα γίνε κι εσύ φίλος,
υποστηρικτής, εθελοντής.**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Προστασίας Περιβάλλοντος
και Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Τριπόδων 28, 105 58 Αθήνα
Τηλ.: 210 3225 245, Fax.: 210 32 25 240
www.ellinikietairia.gr, e-mail: elet@ellinikietairia.gr

ΚΤΗΜΑ ΤΑΤΟΪΟΥ

**Ένα κτήμα
για όλους τους Έλληνες**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Προστασίας Περιβάλλοντος
και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ και το κτήμα Τατοΐου:

- **1999/2000:** Χρηματοδότησε την καταγραφή, φωτογράφιση και αρχιτεκτονική αποτύπωση όλου του μνημειακού πλούτου του κτήματος, υπέβαλε φάκελο στο Υπουργείο Πολιτισμού και ταυτόχρονα κατέθεσε αίτηση χαρακτηρισμού του Τατοΐου ως διατηρητέου μνημείου.
- **2003:** Υποστήριξε ενώπιον του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων του Υπ. Πολιτισμού και επέτυχε τον χαρακτηρισμό του ιστορικού πυρήνα του Τατοΐου ως διατηρητέου. Συμμετείχε στη διατύπωση της σχετικής Υπουργικής Απόφασης.
- **2004:** Προέβαλε το ιστορικό έργο του αντιπροέδρου της Κώστα Μ. Σταματόπουλου, «Το Χρονικό του Τατοΐου (1800-2003)», Εκδόσεις Καπόν και συγκρότησε επιτροπή εκπόνησης συνολικής πρότασης για την επανάχρηση του κτήματος, κατά τρόπο σύμφωνο με τη φύση του. Ταυτόχρονα επεξεργάστηκε πρόταση ως προς το νομικό πλαίσιο οργανισμού στον οποίο θα μπορούσε να υπαχθεί και το Τατόι.
- **2005:** Οργάνωσε στο κτήριό της έκθεση με αντικείμενο τη διάσωση του φυσικού και μνημειακού πλούτου του Τατοΐου, την οποία πλαισίωσε με ενημερωτικές διαλέξεις και δημοσιοποίησε σε Συνέντευξη Τύπου τις προτάσεις της.

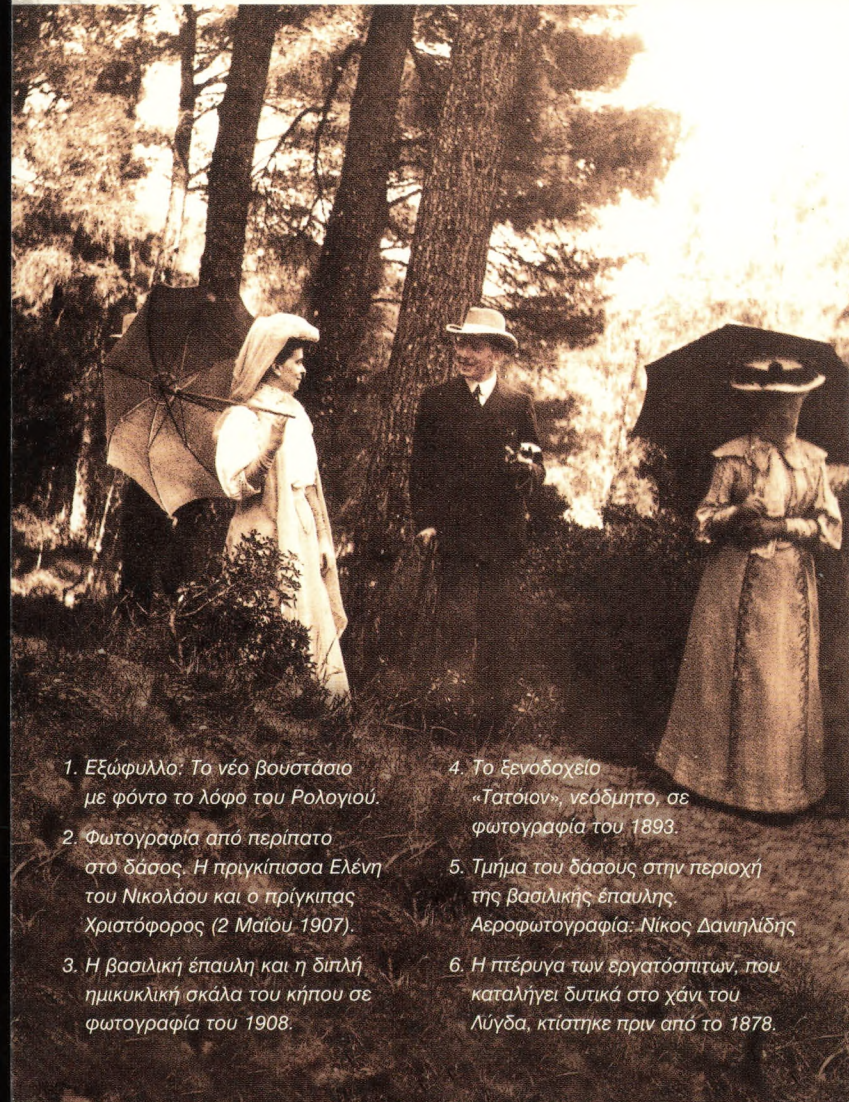
Οι προτάσεις της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Βασικές αρχές:

- Ίδρυση Ειδικού Φορέα Διαχείρισης με τη συμμετοχή της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ.
- Σεβασμός στην ιστορική φυσιογνωμία του κτήματος στο οποίο **τον κυρίαρχο λόγο ανέκαθεν είχε η φύση.**
- Επίτευξη πλήρους οικονομικής αυτάρκειας σε συνδυασμό με τη φέρουσα ικανότητα του κτήματος.
- Ανάδειξη και αξιοποίηση όλων των παραμέτρων της πραγματικότητας του κτήματος με τη συμμετοχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (ιστορικός τόπος, κτήμα αναψυχής, αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγική ενότητα).
- Χρήση αποκλειστικά των υπαρχόντων κτηρίων.

Κτήμα Τατοΐου

Πρόκειται για κτήμα έκτασης 40.000 στρεμμάτων που ανήκε στην πρώην βασιλική οικογένεια της Ελλάδας. Το μεγαλύτερο μέρος του είναι δάσος που εντάσσεται στον Εθνικό Δρυμό Πάρνηθας. Περί τα 20.000 στρέμματα, ο ιστορικός δηλαδή πυρήνας του, έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα από το Υπ. Πολιτισμού. Διαθέτει σπάνια υποδομή κτήματος αναψυχής και εκμετάλλευσης (κήποι, αιέες, οπωρώνες, ελαιώνες, αμπελώνες, δασικοί δρόμοι, πέτρινες γέφυρες, μικρές τεχνητές λίμνες κ.λπ.) και περιλαμβάνει περί τα 45 κτήρια ποικίλων χρήσεων, από τα οποία αρκετά έχουν καταρρεύσει ή κινδυνεύουν με κατάρρευση.

1. Εξώφυλλο: Το νέο βουστάσιο με φόντο το λόφο του Ρολογιού.

2. Φωτογραφία από περίπατο στο δάσος. Η πριγκίπισσα Ελένη του Νικολάου και ο πρίγκιπας Χριστόφορος (2 Μαΐου 1907).

3. Η βασιλική έπαυλη και η διπλή ημικυκλική σκάλα του κήπου σε φωτογραφία του 1908.

4. Το ξενοδοχείο «Τατόιον», νερόμητο, σε φωτογραφία του 1893.

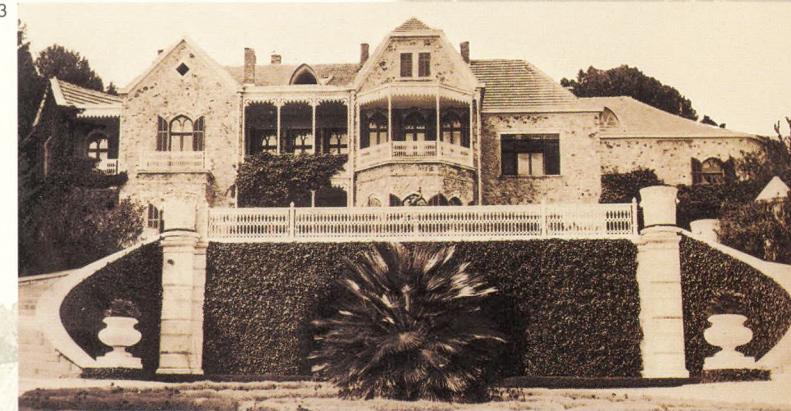
5. Τμήμα του δάσους στην περιοχή της βασιλικής έπαυλης. Αεροφωτογραφία: Νίκος Δανιηλίδης

6. Η πτέρυγα των εργατοσπιτιών, που καταλήγει δυτικά στο χάνι του Λύγδα, κτίστηκε πριν από το 1878.

Ιστορία

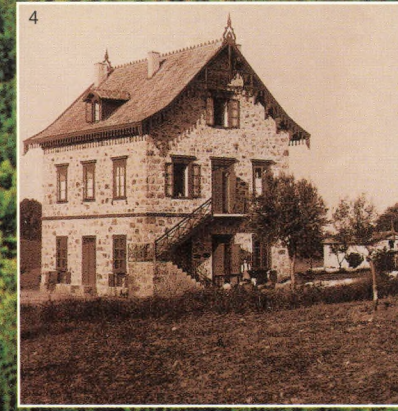
- Το Τατόι είναι η αρχαία Δεκέλεια, ένας από τους Δήμους της Αττικής που έλαβε το όνομά της από τον ήρωα Δέκελο. Στη Δεκέλεια διαδραματίστηκε η τελευταία φάση του Πελοποννησιακού πολέμου. Το οχυρό στρατόπεδο των Λακεδαιμονίων βρισκόταν στον σημερινό λόφο Παλαιόκαστρο, όπου το βασιλικό κοιμητήριο.
- Σε έγγραφο του 1552 γίνεται μνεία ενός Αρβανίτη γαιοκτήμονα ονόματι Αρτίκη Τατόη, που ίσως να έδωσε το όνομά του στην περιοχή.
- Στους προεπαναστατικούς χρόνους ο πυρήνας του κτήματος αποτελείτο από τρία οθωμανικά τσιφλίκια: το Τατόι, το Λιόπεσι και τα Μαχούνια.
- Μετά την απελευθέρωση της Αττικής, το Τατόι αγοράζεται (1835) από τον φαναριώτη Αλέξανδρο Καντακουζηνό και το Λιόπεσι/Μαχούνια (1842) από τον επίσης φαναριώτη Σκαρλάτο Σούτζο, σύζυγο της Ελπίδας Αλ. Καντακουζηνού.
- Τα όμορα κτήματα του ζεύγους Σούτζου αγοράζονται από τον βασιλέα Γεώργιο Α' στις 15 Μαΐου 1872. Αποτελούν στο εξής το βασιλικό κτήμα Τατόι.
- Το Τατόι επεκτείνεται περαιτέρω στα 1877-78 και 1891, αγγίζοντας τη μείζονα έκτασή του 47.407 στρέμματα.
- Στα 1872-74 οικοδομείται, μαζί με πολλά αγροτικά κτίσματα και ένα ναό, μία πρώτη βασιλική κατοικία. Ταυτόχρονα φυτεύεται το δάσος και διαμορφώνονται το πάρκο, ο κήπος και οι αγροί. Αποτελεί πρότυπο κτήμα, στο οποίο εφαρμόζονται πρωτοποριακές μέθοδοι καλλιέργειας και προστασίας.
- Στα 1884 με 1886 κτίζεται το οριστικό ανάκτορο που θα πρωτοκατοικηθεί το 1889. Αποτελεί αντίγραφο της έπαυλης Ferme/Farmhouse του ανακτορικού συγκροτήματος του Πέτερχοφ, έξω από την Αγία Πετρούπολη.
- Το Τατόι είναι έργο ζωής του Γεωργίου Α' (1863-1913). Πολλά επίσης οφείλει στους διευθυντές του Δανούς Λούντβιχ Μύντερ (1873-1892) και Όθωνα Βάισμαν (1893-1914), καθώς και στους Γεώργιο Κοκκίνη (1914-1922) και Βασίλειο Δρούβα (1925-1961).

- Αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως θερινή κατοικία της ελληνικής βασιλικής οικογένειας και από το τέλος του 1948 έως τον Δεκέμβριο του 1967 ως μόνιμη. Από το 1925 έως το 1935 χρησιμοποιήθηκε ως θερινή κατοικία του Προέδρου της Δημοκρατίας.
- Στο Τατόι διαδραματίστηκαν πολλά σημαντικά επεισόδια της σύγχρονης εθνικής και πολιτικής ιστορίας μας. Τρεις ελληνικές κυβερνήσεις ορκίστηκαν εκεί.
- Μεγάλο μέρος του κτήματος κάηκε το 1916, το 1945 και το 1974.
- Αποκτήθηκε από το Ελληνικό Δημόσιο τον Μάρτιο του 2003.

Γιατί πρέπει να προστατευθεί το κτήμα Τατοΐου:

- Βρίσκεται μόλις 25 χιλιόμετρα από το κέντρο της Αθήνας και αποτελεί τον μεγαλύτερο ελεύθερο χώρο πρασίνου και έναν από τους τελευταίους εναπομείναντες πνεύμονες πρασίνου του λεκανοπεδίου.
- Αποτελεί μοναδικό αρχιτεκτονικό σύνολο, της περιόδου 1870-1955, ανακτορικού αγροκτήματος, κτήρια του οποίου είναι έργα διακεκριμένων αρχιτεκτόνων (Ερνέστος Τσίλλερ, Σάββας Μπούκης, Αναστάσιος Μεταξάς, Μανώλης Λαζαρίδης, Κωνσταντίνος Σακελλάρης).
- Είναι χώρος ιστορικός από τους πιο σημαντικούς της σύγχρονης Ελλάδας.
- Καταλλήλως εκμεταλλευόμενο, παρέχει πολλές δυνατότητες για αναψυχή, αθλητισμό, εκπαίδευση και πολιτισμό.

**Από τι
κινδυνεύει
σήμερα
το κτήμα
Τατοΐου:**

- Εγκατάλειψη κτηρίων και φυσικού περιβάλλοντος
- Ανεπάρκεια φύλαξης
- Κίνδυνος πυρκαγιών
- Απορρίμματα
- Ρύπανση και θόρυβος από αυτοκίνητα και μηχανές

Ειδικότερα:

- **Περιβάλλον-Πολιτισμός**
- Δημιουργία μουσείου με τρεις ενότητες: (α) ιστορία του κτήματος, (β) Δυναστεία του Γεωργίου Α' και (γ) οχήματα (άμαξες-αυτοκίνητα), σε πιθανή συνεργασία με το Μουσείο Μπενάκη και την Εθνολογική και Ιστορική Εταιρεία.
- Οργάνωση εκδηλώσεων, περιοδικών εκθέσεων, χώρου για πνευματικά συμπίοσια σε μόνιμη βάση υπό την αιγίδα της Ακαδημίας Αθηνών, δημιουργία Κέντρου για το Περιβάλλον (φυσικό και δομημένο), και θέατρο στο χώρο των λατομείων για μουσικές εκδηλώσεις.
- **Φιλοξενία - Εστίαση:** Δημιουργία (α) ενός hôtel de charme στους χώρους του παλαιού ξενοδοχείου και στα γύρω κτήρια, (β) ξενώνα προσωπικοτήτων, (γ) εστιατόριο με δυνατότητα ταυτόχρονης λειτουργίας ως πολυχώρου για πολιτιστικές/κοινωνικές εκδηλώσεις (χώρος στρατώνων).
- **Αθλητισμός-Υπαίθρια αναψυχή:** Εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει το δάσος και ο ορεινός όγκος της Πάρνηθας για περίπατο (πεζή ή με ποδήλατο), ορειβασία, ιππασία κ.λπ.
- **Αξιοποίηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής:** Παραγωγή βιολογικών προϊόντων. Δημιουργία/επαναλειτουργία παραδοσιακού οινοποιείου, ελαιολατρείου, βουστασίου και χοιροστασίου.
- Δημιουργία εργαστηρίου παραγωγής υλικών για πρότυπες αναστηλώσεις (στο προβατοκομείο στο Μπάφι).

Παραγωγή
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΚΑΤΟΝ

**Αν σε ενδιαφέρει να διασωθεί
το κτήμα γίνε κι εσύ φίλος,
υποστηρικτής, εθελοντής.**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Προστασίας Περιβάλλοντος
και Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Τριπόρων 28, 105 58 Αθήνα
Τηλ.: 210 3225 245, Fax.: 210 32 25 240
www.ellinikietairia.gr, e-mail: elet@ellinikietairia.gr

ΚΤΗΜΑ ΤΑΤΟΪΟΥ

**Ένα κτήμα
για όλους τους Έλληνες**

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
Προστασίας Περιβάλλοντος
και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ και το κτήμα Τατοΐου:

- **1999/2000:** Χρηματοδότησε την καταγραφή, φωτογράφιση και αρχιτεκτονική αποτύπωση όλου του μνημειακού πλούτου του κτήματος, υπέβαλε φάκελο στο Υπουργείο Πολιτισμού και ταυτόχρονα κατέθεσε αίτηση χαρακτηρισμού του Τατοΐου ως διατηρητέου μνημείου.
- **2003:** Υποστήριξε ενώπιον του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων του Υπ. Πολιτισμού και επέτυχε τον χαρακτηρισμό του ιστορικού πυρήνα του Τατοΐου ως διατηρητέου. Συμμετείχε στη διατύπωση της σχετικής Υπουργικής Απόφασης.
- **2004:** Προέβαλε το ιστορικό έργο του αντιπροέδρου της Κώστα Μ. Σταματοπούλου, «Το Χρονικό του Τατοΐου (1800-2003)», Εκδόσεις Καπόν και συγκρότησε επιτροπή εκπόνησης συνοδικής πρότασης για την επανάχρηση του κτήματος, κατά τρόπο σύμφωνο με τη φύση του. Ταυτόχρονα επεξεργάστηκε πρόταση ως προς το νομικό πλαίσιο οργανισμού στον οποίο θα μπορούσε να υπαχθεί και το Τατόι.
- **2005:** Οργάνωσε στο κτήριό της έκθεση με αντικείμενο τη διάσωση του φυσικού και μνημειακού πλούτου του Τατοΐου, την οποία πλαισίωσε με ενημερωτικές διαλέξεις και δημοσιοποίησε σε Συνέντευξη Τύπου τις προτάσεις της.

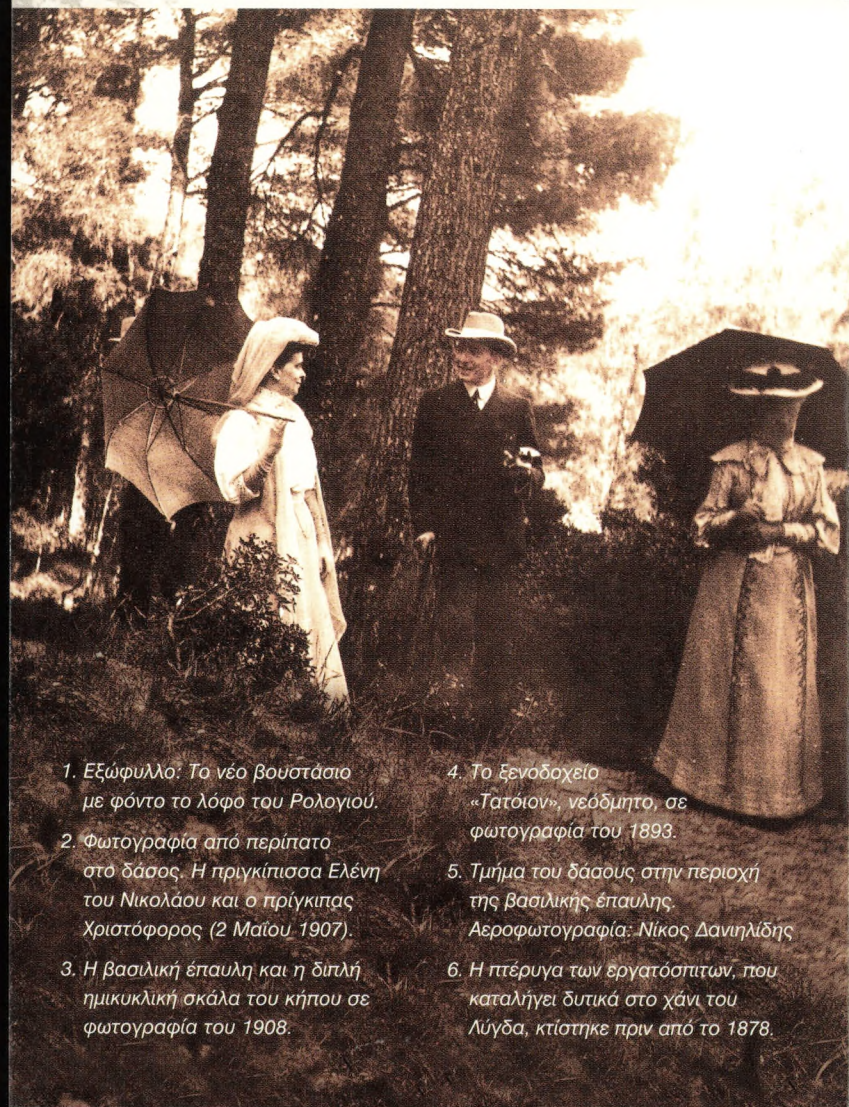
Οι προτάσεις της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Βασικές αρχές:

- Ίδρυση Ειδικού Φορέα Διαχείρισης με τη συμμετοχή της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ.
- Σεβασμός στην ιστορική φυσιογνωμία του κτήματος στο οποίο τον κυρίαρχο λόγο ανέκαθεν είχε η φύση.
- Επίτευξη πλήρους οικονομικής αυτόαρκειας σε συνδυασμό με τη φέρουσα ικανότητα του κτήματος.
- Ανάδειξη και αξιοποίηση όλων των παραμέτρων της πραγματικότητας του κτήματος με τη συμμετοχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (ιστορικός τόπος, κτήμα αναψυχής, αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγική ενότητα).
- Χρήση αποκλειστικά των υπαρχόντων κτηρίων.

Κτήμα Τατοΐου

Πρόκειται για κτήμα έκτασης 40.000 στρεμμάτων που ανήκε στην πρώην βασιλική οικογένεια της Ελλάδας. Το μεγαλύτερο μέρος του είναι δάσος που εντάσσεται στον Εθνικό Δρυμό Πάρνηθας. Περί τα 20.000 στρέμματα, ο ιστορικός δηλαδή πυρήνας του, έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα από το Υπ. Πολιτισμού. Διαθέτει σπάνια υποδομή κτήματος αναψυχής και εκμετάλλευσης (κήποι, αλλέες, οπωρώνες, ελαιώνες, αμπελώνες, δασικοί δρόμοι, πέτρινες γέφυρες, μικρές τεχνητές λίμνες κ.λπ.) και περιλαμβάνει περί τα 45 κτήρια ποικίλων χρήσεων, από τα οποία αρκετά έχουν καταρρεύσει ή κινδυνεύουν με κατάρρευση.

1. Εξώφυλλο: Το νέο βουστάσιο με φόντο το λόφο του Ρολογιού.

2. Φωτογραφία από περίπατο στο δάσος. Η πριγκίπισσα Ελένη του Νικολάου και ο πρίγκιπας Χριστόφορος (2 Μαΐου 1907).

3. Η βασιλική έπαυλη και η διπλή ημικυκλική σκάλα του κήπου σε φωτογραφία του 1908.

4. Το ξενοδοχείο «Τατόιον», νεόδμητο, σε φωτογραφία του 1893.

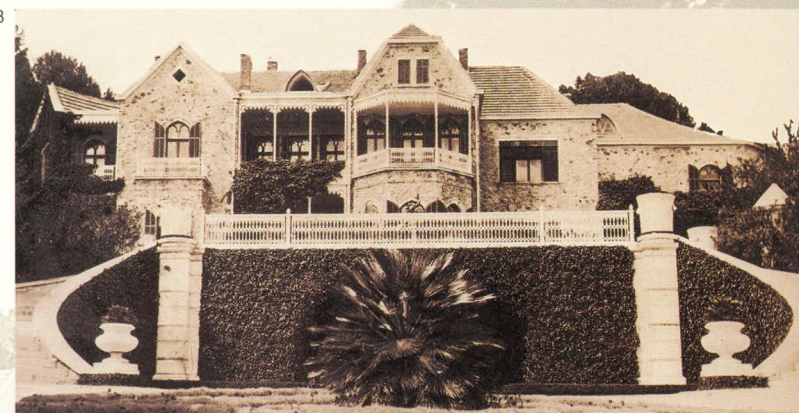
5. Τμήμα του δάσους στην περιοχή της βασιλικής έπαυλης. Αεροφωτογραφία: Νίκος Δανιηλίδης

6. Η πτέρυγα των εργατόσπιτων, που καταλήγει δυτικά στο χάνι του Λύγδα, κτίστηκε πριν από το 1878.

Ιστορία

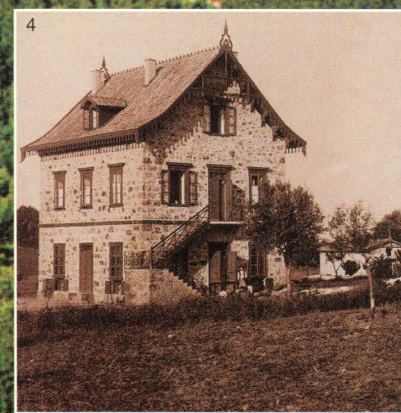
- Το Τατόι είναι η αρχαία Δεκέλεια, ένας από τους Δήμους της Αττικής που έλαβε το όνομά της από τον ήρωα Δέκελο. Στη Δεκέλεια διαδραματίστηκε η τελευταία φάση του Πελοποννησιακού πολέμου. Το οχυρό στρατόπεδο των Λακεδαιμονίων βρισκόταν στον σημερινό λόφο Παλαιόκαστρο, όπου το βασιλικό κοιμητήριο.
- Σε έγγραφο του 1552 γίνεται μνεία ενός Αρβανίτη γαιοκτήμονα ονόματι Αρτίκη Τατόη, που ίσως να έδωσε το όνομά του στην περιοχή.
- Στους προεπαναστατικούς χρόνους ο πυρήνας του κτήματος αποτελείτο από τρία οθωμανικά τσιφλίκια: το Τατόι, το Λιόπεσι και τα Μαχούνια.
- Μετά την απελευθέρωση της Αττικής, το Τατόι αγοράζεται (1835) από τον φαναριώτη Αλέξανδρο Καντακουζηνό και το Λιόπεσι/Μαχούνια (1842) από τον επίσης φαναριώτη Σκαρλάτο Σούτζο, σύζυγο της Ελπίδας Αθ. Καντακουζηνού.
- Τα όμορα κτήματα του ζεύγους Σούτζου αγοράζονται από τον βασιλέα Γεώργιο Α' στις 15 Μαΐου 1872. Αποτελούν στο εξής το βασιλικό κτήμα Τατόι.
- Το Τατόι επεκτείνεται περαιτέρω στα 1877-78 και 1891, αγγίζοντας τη μείζονα έκτασή του 47.407 στρέμματα.
- Στα 1872-74 οικοδομείται, μαζί με πολλά αγροτικά κτίσματα και ένα ναό, μία πρώτη βασιλική κατοικία. Ταυτόχρονα φυτεύεται το δάσος και διαμορφώνονται το πάρκο, ο κήπος και οι αγροί. Αποτελεί πρότυπο κτήμα, στο οποίο εφαρμόζονται πρωτοποριακές μέθοδοι καλλιέργειας και προστασίας.
- Στα 1884 με 1886 κτίζεται το οριστικό ανάκτορο που θα πρωτοκατοικηθεί το 1889. Αποτελεί αντίγραφο της έπαυλης Ferme/Farmhouse του ανακτορικού συγκροτήματος του Πέτερχοφ, έξω από την Αγία Πετρούπολη.
- Το Τατόι είναι έργο ζωής του Γεωργίου Α' (1863-1913). Πολλά επίσης οφείλει στους διευθυντές του Δανούς Λούντβιχ Μύντερ (1873-1892) και Όθωνα Βάισμαν (1893-1914), καθώς και στους Γεώργιο Κοκκίνη (1914-1922) και Βασίλειο Δρούβα (1925-1961).

- Αρχικά χρησιμοποιήθηκε ως θερινή κατοικία της ελληνικής βασιλικής οικογένειας και από το τέλος του 1948 έως τον Δεκέμβριο του 1967 ως μόνιμη. Από το 1925 έως το 1935 χρησιμοποιήθηκε ως θερινή κατοικία του Προέδρου της Δημοκρατίας.
- Στο Τατόι διαδραματίστηκαν πολλά σημαντικά επεισόδια της σύγχρονης εθνικής και πολιτικής ιστορίας μας. Τρεις ελληνικές κυβερνήσεις ορκίστηκαν εκεί.
- Μεγάλο μέρος του κτήματος κάηκε το 1916, το 1945 και το 1974.
- Αποκτήθηκε από το Ελληνικό Δημόσιο τον Μάρτιο του 2003.

Γιατί πρέπει να προστατευθεί το κτήμα Τατοΐου:

- Βρίσκεται μόλις 25 χιλιόμετρα από το κέντρο της Αθήνας και αποτελεί τον μεγαλύτερο ελεύθερο χώρο πρασίνου και έναν από τους τελευταίους εναπομείναντες πνεύμονες πρασίνου του λεκανοπεδίου.
- Αποτελεί μοναδικό αρχιτεκτονικό σύνολο, της περιόδου 1870-1955, ανακτορικού αγροκτήματος, κτήρια του οποίου είναι έργα διακεκριμένων αρχιτεκτόνων (Ερνέστος Τσίλλερ, Σάββας Μπούκης, Αναστάσιος Μεταξάς, Μανώλης Λαζαρίδης, Κωνσταντίνος Σακελλάριος).
- Είναι χώρος ιστορικός από τους πιο σημαντικούς της σύγχρονης Ελλάδας.
- Καταλλήλως εκμεταλλευόμενο, παρέχει πολλές δυνατότητες για αναψυχή, αθλητισμό, εκπαίδευση και πολιτισμό.

**Από τι
κινδυνεύει
σήμερα
το κτήμα
Τατοΐου:**

- Εγκατάλειψη κτηρίων και φυσικού περιβάλλοντος
- Ανεπάρκεια φύλαξης
- Κίνδυνος πυρκαγιών
- Απορρίμματα
- Ρύπανση και θόρυβος από αυτοκίνητα και μηχανές

ΤΑΤΟΪ

Προστασία και Ανάδειξη

Το έργο και οι προτάσεις
της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Έκθεση

Διάρκεια: 8 - 30 Μαρτίου 2005 (εκτός Κυριακής)

Ώρες: 11:00 - 18:00

Τρίτη 8 Μαρτίου: Συνέντευξη Τύπου (12 μ.μ.)
Εγκαίνια και Ομιλίες (6 μ.μ.)

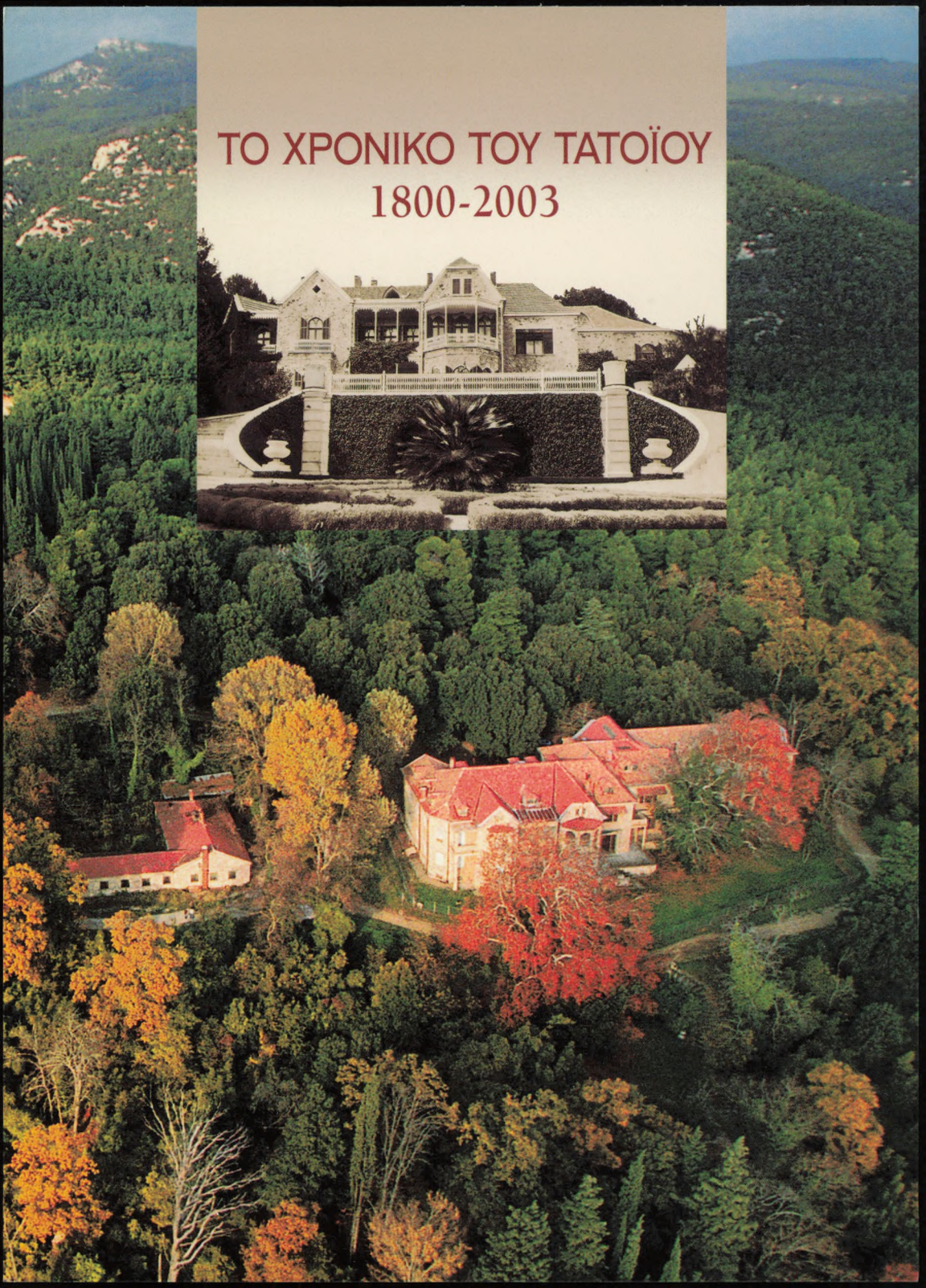
Ομιλητές: Κώστας Μ. Σταματόπουλος (ιστορικός)
Γάσων Καβαλλίνης (αρχιτέκτων)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
για την Προστασία του Περιβάλλοντος
και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τριπόδων 28 (μετρό Ακρόπολη), 10558 Αθήνα,
τηλ.: 210 - 3225245, 3226693, φαξ: 210 - 3225240
e-mail: elet@ellinikietairia.gr www.ellinikietairia.gr

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΤΑΤΟΪΟΥ
1800-2003

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΠΟΝ
σας προσκαλούν στην παρουσίαση
του βιβλίου
του Κώστα Μ. Σταματόπουλου

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΟΥ ΤΑΤΟΪΟΥ 1800-2003

Η εκδήλωση θα πραγματοποιηθεί στο Μέγαρο Μελά
την Τετάρτη, 10 Νοεμβρίου 2004, ώρα 20:00

Το βιβλίο θα παρουσιάσουν οι :
Στέφανος Γερουλάνος, *καθηγητής Πανεπιστημίου*
Γιάννης Παλαιοκρασσάς, *τ. επίτροπος, πρόεδρος της ΔΕΗ*
Γιώργος Στεφανάκης, *δικηγόρος*

ΜΕΓΑΡΟ ΜΕΛΑ
Αιόλου και Πλατεία Κοτζιά

ΤΑΤΟΪ

Προστασία και Ανάδειξη

Το έργο και οι προτάσεις
της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Έκθεση

Διάρκεια: 8 - 30 Μαρτίου 2005 (εκτός Κυριακής)

Ώρες: 11:00 - 18:00

Τρίτη 8 Μαρτίου: Συνέντευξη Τύπου (12 μ.μ.)
Εγκαίνια και Ομιλίες (7:30 μ.μ.)

Ομιλητές: Κώστας Μ. Σταματόπουλος (ιστορικός)
Γάσων Καβαλλίνης (αρχιτέκτων)

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
για την Προστασία του Περιβάλλοντος
και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τριπόδων 28 (μετρό Ακρόπολη), 10558 Αθήνα,
τηλ.: 210 - 3225245, 3226693, φαξ: 210 - 3225240
e-mail: elet@ellinikietairia.gr www.ellinikietairia.gr

Proposal for the permanent preservation and the sustainable development of the Tatoi Estate

The proposal testifies to the interest of Europa Nostra and its representative in Greece, Elliniki Etairia (ELLET), in the restoration, sustainable development and viable operation of the former Royal Estate of Tatoi. ELLET has for more than 15 years worked systematically to highlight the need to rehabilitate the Estate as a national priority.

The overriding principle is to ensure the public nature of the estate and the overall interests of the Greek government as the sole and undisputed owner of the site.

The Estate extends over 10,000 acres of, mainly, forest land at the foot of Mount Parnitha. It includes a historic core of 400 acres with a total of 40 buildings classified by the Ministry of Culture as "monuments" and is unique because of its historical specificity and its exceptional natural beauty. Today, despite important recent conservation works, the picture is that of abandonment and the Estate remains under threat. Some buildings have collapsed and those remaining are at risk of collapse. There is uncontrolled influx of visitors, vandalism and environmental degradation. There is no fencing or protection of the historic core site and an increased risk of fire.

The main objective is to create a modern metropolitan park with main themes: history, culture, recreation, environmental awareness and education, so that anyone can enjoy what nature and history have bequeathed.

Its long-term economic viability will be achieved through an effective organizational and management scheme as well as by synergies and partnerships with private entities in activities compatible with its historic character.

The proposal has incorporated the international experience by utilizing similar historical sites in Europe, taking, at the same time, into account the following parameters that define the special character of the Tatoi Estate:

- Respect and protect the historical identity of the Estate linked with important events in Greece's modern history.
- Protect the environment, in this area of outstanding natural beauty, excluding activities that would threaten to degrade or destroy the natural and cultural landscape.
- Promote scientific research, experiential education, practical training in a multitude of disciplines associated with its function.
- Revive the traditional farm and introduce innovative activities which will not alter its character.
- Develop a multitude of alternative entertainment, sporting and cultural activities.

According to the infrastructure and activities foreseen in the proposal, the site is to be entirely restored and transformed into an attractive and friendly place for all ages, and for every season of the year. More specifically:

- ✓ A museum of the Estate's History is created in the place of the old palatial villa, which is to be restored. A museum of historical vehicles is also created as well as a small museum of history with finds from the archaeological site of Dekelia.
- ✓ The old farm is reopened as a model primary agricultural and livestock production unit, exactly as it was in the past, and is enriched with new activities.
- ✓ Education, research and experiential learning activities in a wide range of topics are developed, which contribute in its multidisciplinary character.
- ✓ A small, high standards, hotel of 68 beds is created in the place of the old hotel TATOION and adjacent derelict buildings as well as a small hostel of 16 beds and a restaurant outside the fence of the historic core.
- ✓ Finally, a broad area of leisure and sports is developed with multiple activities for all ages.

The key factor for the successful implementation of the rehabilitation and the sustainable development of the Tatoí Estate is the establishment of a new effective non-profit organization called «Tatoí Estate Organization ». The T.E.O. operates autonomously, is controlled by the Greek government, which is the sole shareholder and is managed by an 11-member Board of Directors constituted of personalities that have a clear vision and strategy, as well as a commitment to organizational and administrative efficiency.

The total estimated cost for the rehabilitation of the Tatoí Estate, is estimated at approx. € 95 million, allocated over a 5-year period and includes the restoration of the existing 40 buildings, landscape interventions and improvements, with particular emphasis to the upgrading of the 160 hectares historic core.

From the total cost, € 74 million are assumed to be covered directly by the T.E.O. (including European funds, the Hellenic State's contribution and donations by foundations or individuals) and € 21 million is expected to come from private investors – operators through PPPs or long-term leasing agreements. According to the financial analysis, at maturity period, the Tatoí Estate Organization forecasted revenues from its envisaged operating units, royalties and long term leasing agreements, will exceed costs, making the Organization financially self sufficient.

The contribution of Europa Nostra and Elliniki Etairia in the successful implementation of the project lies in their ability to mobilize private funds through sponsorships and donations and to exploit their knowledge and experience in the protection, restoration and management of other monuments and sites.

The inclusion of the Tatoí Estate as 8th among the 14 most endangered European monuments in Europa Nostra's «Seven Most Endangered» program, and the "internationalization" of the Project followed by the involvement of the European Investment Bank Institute for its eventual financing, represent a significant advantage to its success.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ & ΤΗΝ ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΚΤΗΜΑΤΟΣ ΤΑΤΟΪΟΥ

Η πρόταση αποτελεί έμπρακτη απόδειξη για το ενδιαφέρον της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού και του Ευρωπαϊκού οργανισμού EUROPA NOSTRA, για την αποκατάσταση, τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη λειτουργία του πρώην Βασιλικού Κτήματος Τατοΐου και είναι το αποτέλεσμα μίας ήδη δεκαπενταετούς δραστηριοποίησης σε αυτό το αντικείμενο. Δεσπόζουσα αρχή της αποτελεί η διασφάλιση του δημόσιου χαρακτήρα του Κτήματος και των εν γένει συμφερόντων του Ελληνικού Δημοσίου ως του μόνου και αδιαφιλονίκητου ιδιοκτήτη του χώρου.

Το Κτήμα εκτείνεται σε 42.000 περίπου στρέμματα δασικής, κυρίως, γης στους πρόποδες της Πάρνηθας. Περιλαμβάνει ιστορικό πυρήνα 1.600 στρ. χαρακτηρισμένο ως «ιστορικό τόπο» και συνολικά 40 κτήρια εντός αυτού χαρακτηρισμένα ως «μνημεία» από το Υπουργείο Πολιτισμού και αποτελεί ενιαίο σύνολο λόγω της ιστορικής του ιδιαιτερότητας, του εξαιρετικού φυσικού του πλούτου και των μνημείων του. Σήμερα, η εικόνα που παρουσιάζει ο χώρος του Κτήματος είναι αυτή της εγκατάλειψης, και παρά τα αξιοσημείωτα πρόσφατα έργα αποκατάστασης του ΥΠΠΟΑ, ο χώρος εξακολουθεί να βρίσκεται υπό απειλή.

Βασικός στόχος της πρότασης είναι η δημιουργία ενός ενιαίου και πολυθεματικού Περιαστικού Μητροπολιτικού Πάρκου και η απόδοσή του στους πολίτες της χώρας ως τόπου ψυχαγωγίας, αναψυχής, ιστορικής μνήμης, πολιτισμού, εκπαίδευσης, περιβαλλοντικής αγωγής και γνώσης, ώστε ο καθένας να μπορεί να απολαύσει απρόσκοπτα αυτά που η φύση και η ιστορία του κληροδότησε. Ταυτόχρονα, τίθεται ο στόχος της μακροπρόθεσμης οικονομικής βιωσιμότητάς του, ενσωματώνοντας στη λειτουργία του τη λογική των ανταποδοτικών εσόδων από δραστηριότητες συμβατές με την ιστορική του φυσιογνωμία και από συμπράξεις με την ιδιωτική πρωτοβουλία. Κρίσιμος παράγοντας στην επιτυχία του εγχειρήματος είναι ο οργάνωση και λειτουργία του κάτω από ένα αποτελεσματικό σύστημα διοίκησης.

Στην πρόταση έχει ενσωματωθεί η διεθνής εμπειρία από την αξιοποίηση παρόμοιων ιστορικών χώρων λαμβάνοντας, ταυτόχρονα, υπόψη τις ακόλουθες παραμέτρους που καθορίζουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία του Κτήματος Τατοΐου:

- Διατήρηση της ιστορικής αξίας και ανάδειξη του μνημειακού χαρακτήρα του Κτήματος, ως τόπου ο οποίος έχει σημαδέψει τη σύγχρονη ιστορία του Ελληνικού Έθνους.
- Αειφόρα προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβαλλοντικού και δασικού πλούτου και της βιοποικιλότητας της περιοχής.
- Δυνατότητα για επιστημονική έρευνα, βιοματική εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση σε ένα πλήθος γνωστικών αντικειμένων που συσχετίζονται με την προβλεπόμενη λειτουργία του.
- Δυνατότητα για αναβίωση και ισόρροπη αξιοποίηση των δραστηριοτήτων που λειτουργούσαν παραδοσιακά σε αυτό.
- Ανάπτυξη πολλαπλών εναλλακτικών ψυχαγωγικών, αθλητικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Σύμφωνα με τις υποδομές και τις δραστηριότητες που προβλέπονται στην πρόταση, ο χώρος αποκαθίσταται στο σύνολό του και μεταμορφώνεται σε έναν ελκυστικό και φιλικό χώρο για όλες τις ηλικίες, και για κάθε εποχή του έτους. Ειδικότερα:

- ✓ Δημιουργείται Μουσείο Ιστορίας στο κτήριο της ανακτορικής έπαυλης, με αποκατάστασή του στη μορφή με την οποία λειτουργούσε σε κάποια από τις ιστορικές περιόδους ακμής του. Επίσης Μουσείο Ιστορικών Οχημάτων, καθώς και μικρό ιστορικό μουσείο με ευρήματα του αρχαιολογικού χώρου της Δεκέλειας.

- ✓ Επαναλειτουργεί το Αγρόκτημα ως πρότυπη μονάδα πρωτογενούς αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής, όπως εξάλλου λειτούργησε κατά το παρελθόν και εμπλουτίζεται με νέες δραστηριότητες.
- ✓ Προβλέπονται δραστηριότητες εκπαίδευσης, έρευνας και βιωματικής μάθησης σε ένα ιδιαίτερα ευρύ θεματικό αντικείμενο, οι οποίες συνεισφέρουν καθοριστικά στην πολυθεματική φυσιογνωμία του.
- ✓ Δημιουργούνται μικρό υψηλών προδιαγραφών ξενοδοχείο 68 κλινών στη θέση του παλαιού ξενοδοχείου ΤΑΤΟΙΟΝ και των παρακείμενων ερειπωμένων κτηρίων, μικρός ξενώνας 16 κλινών και εστιατόριο εκτός της περίφραξης του ιστορικού πυρήνα.
- ✓ Τέλος, αναπτύσσεται ένας ευρύς τομέας αναψυχής και άθλησης με πολλαπλές δραστηριότητες προς όφελος του κοινού όλων των ηλικιών.

Για την επιτυχή υλοποίηση του έργου της αποκατάστασης και λειτουργίας του Κτήματος προτείνεται σύσταση νέου αποτελεσματικού Φορέα με την ονομασία «Οργανισμός Τατοΐου», αυτοτελούς νομικού προσώπου Ειδικού Σκοπού αποκλειστικά κοινωφελούς, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, κατά τα πρότυπα άλλων αντίστοιχων Ευρωπαϊκών Οργανισμών. Ο Οργανισμός λειτουργεί αυτόνομα, ελέγχεται από το Ελληνικό Δημόσιο ο οποίος, ως μοναδικός μέτοχός του, εκπροσωπεί το ιδιοκτησιακό καθεστώς του και διοικείται από 11μελές Διοικητικό Συμβούλιο προσωπικοτήτων.

Το συνολικό κόστος για την αποκατάσταση και την αξιοποίηση του Κτήματος αναμένεται να ανέλθει σε **95 εκ. €** και περιλαμβάνει το κόστος για την αποκατάσταση των υφιστάμενων 40 περίπου κτηρίων, για παρεμβάσεις και βελτιώσεις σε όλη την έκταση του Κτήματος, με έμφαση στον ιστορικό του πυρήνα.

Από το συνολικό κόστος, ποσόν 74 εκατ. € αποτελεί δαπάνη που θα καλυφθεί από τον Οργανισμό Τατοΐου και ποσόν ύψους 21 εκ. € αναμένεται να προέλθει από Ιδιώτες - Επενδυτές στους οποίους θα παραχωρηθούν συγκεκριμένες υποδομές προς εκμετάλλευση με μορφές ΣΔΙΤ ή μακροχρονίων μισθώσεων. Ο Οργανισμός Τατοΐου θα κληθεί να καλύψει σε εύρος περίπου πενταετίας το σημαντικότερο μέρος του επενδυτικού κόστους, με πόρους που είναι δυνατόν να προέρχονται από την αξιοποίηση προγραμμάτων της Ε.Ε., την προσέλκυση χορηγικών πόρων και δωρεών από οργανισμούς και ιδιώτες και ενδεχομένως, την άντληση πόρων από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων. Σε ετήσιο λειτουργικό επίπεδο, η οικονομική ανάλυση της πρότασης προβλέπει την οικονομική αυτοδυναμία του Οργανισμού Τατοΐου από ανταποδοτικά έσοδα.

Η διακριτή συμβολή της Europa Nostra και της Ελληνικής Εταιρείας για την επιτυχή υλοποίηση του εγχειρήματος έγκειται στη δυνατότητα κινητοποίησης ιδιωτικών πόρων μέσω χορηγιών και δωρεών και στην αξιοποίηση της μεγάλης εμπειρία και αποθέματος γνώσης που διαθέτουν σε θέματα προστασίας, αποκατάστασης και διαχείρισης αντίστοιχων ιστορικών οντοτήτων. Ακόμη, στην ανάπτυξη σημαντικών συνεργειών με απτά οικονομικά οφέλη που θα προκύψουν από τη «διεθνοποίηση» του έργου της αποκατάστασης και αξιοποίησης.

Η ένταξη του Κτήματος Τατοΐου ως 8^{ου} μεταξύ των 14 περισσότερο επαπειλούμενων ευρωπαϊκών μνημείων στο Πρόγραμμα «Seven Most Endangered» της Europa Nostra, για το οποίο συνεργάζεται με το Ινστιτούτο της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, αποτελεί ιδιαίτερο στοιχείο της συμπληρωματικής για την επιτυχή υλοποίηση του εγχειρήματος δυναμικής, η οποία μπορεί να αξιοποιηθεί σε Ευρωπαϊκό επίπεδο.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Τριπόδων 28, 105 58 Πλάκα, Αθήνα

Τηλ.: 210 3225 245, 210 3226 693 • Fax: 210 3225 240

e-mail: elet@ellinikietairia.gr • www.ellet.gr

ΤΑΤΟΪ

Αθήνα, 17 Οκτωβρίου 2013

Υπόμνημα αναφορικά με τα ζητήματα του Τατοΐου

1. Προώθηση της μελέτης Κιθάρας και ένταξης της στο ΕΣΠΑ.
2. Λόγω της καθυστέρησης εγκρίσεως – εφαρμογής της μελέτης του ΟΡΣΑ(με την οποία η ΕΛΛΕΤ είχε λίγες αλλά σοβαρές διαφωνίες) η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ εκπονεί λεπτομερή οικονομοτεχνική μελέτη η οποία θα περατωθεί εντός του Ιανουαρίου.
3. Προθέσεις του Υπουργείου για έργα άμεσης στήριξης κτηρίων προκειμένου να αποτραπεί η κατάρρευση τους (πχ. Στέγη βουτυροκομείου στέγη δασονομείου κ.τ.λ.)
4. Αίτημα της Ελληνικής Εταιρείας για την άμεση κήρυξη ως διατηρητέων κειμηλίων τόσο των έξη βασιλικών αυτοκινήτων που σήμερα βρίσκονται στο νέο βουστάσιο, όσο και των ιππήλατων αμαξών. Αποτελεί παλαιά πρόταση της ΕΛΛΕΤ (2005) τόσο οι μεν όσο και οι δε να συναποτελέσουν τα εκθέματα ενός μικρού πλην εκλεκτού μουσείου οχημάτων, τμήματος του ευρύτερου μουσείου Τατοΐου, το οποίο θα περιλαμβάνει άλλες δύο ενότητες. Η κήρυξη να περιλαμβάνει και το φορτηγό του Κτήματος.
5. Ως συνέπεια της παραπάνω παραγράφου προβάλλει η χωρίς καθυστέρηση ανάληψη έρευνας για την εξεύρεση των δύο επισήμων αμαξών (κλειστής καρότσας και λαντώ), καθώς και 2-3 άλλων ανοικτών αμαξών (τύπου βικτώριας και παετονίου) που μέχρι προ δεκαετίας ήσαν αποθηκευμένες σε κτήρια του Κτήματος. Οι δύο επίσημες, πιθανώς να βρίσκονται, μαζί με κάποιες άλλες, στο κατάμεστο και εισέτι ανεξερεύνητο (!) παλαιό βουστάσιο.

Présentation générale

Situé à 25 kilomètres au nord d'Athènes, aux pieds du mont Parnès, Tatoï - ancienne propriété privée de la famille royale grecque, acquise par l'État en 2003 - avec ses quelques 3.500 hectares de forêt, sa quarantaine de pavillons et autres bâtiments de tout genre disséminés au milieu d'une végétation luxuriante, et dont la plupart, bien que de taille et d'allure modestes, sont l'œuvre d'architectes distingués (Ernst Ziller, Savvas Boukis, Anastasios Metaxas, Manolis Lazaridis, Periklis Sakellarios, Konstantinos Ghinis, Alexandros Baltatzis), constitue le 'poumon' de la capitale, ainsi qu'un des lieux de prédilection des Athéniens, offert à la détente et à l'agrément des habitants de la métropole. Si aux appâts mentionnés, on y ajoute l'attrait de l'histoire, Tatoï, lieu donc avantagé par l'homme, l'histoire et la nature, représente, aux portes de la capitale, un cas et une occasion uniques, pour quiconque - gouvernement ou investisseurs particuliers - se laisserait tenter par la noble tâche de ressusciter son univers complexe et envoûtant. Les normes y sont fixées par une tradition, voulue par son créateur le roi Georges Ier des Hellènes (1863-1913), suivant laquelle le premier pas est toujours laissé à la nature, dont le respect restreindrait les interventions humaines, les limitant au stricte nécessaire : d'où la taille plutôt exigüe de toutes les constructions à Tatoï, palais royal compris.

Un lieu chargé d'histoire.

Les vestiges d'une muraille hâtivement construite, entourant le plateau au sommet de la colline Palaiokastro, où se trouve le cimetière royal, rappelle au visiteur que Tatoï, n'est autre que l'antique Décélie, dème d'Attique, dont l'acropole, lieu stratégique par excellence, commandant toutes les voies terrestres d'accès à la plaine d'Athènes, et d'où la vue s'étend jusqu'à la mer, fut fortifiée lors de la guerre du Péloponnèse par les Lacédémoniens en train d'investir Athènes. Puis pour de longs siècles, le silence enveloppe toute cette partie de l'Attique; les anciennes cartes ne relèvent que l'existence de quelques chapelles délabrées, ainsi qu'un habitat de bergers groupé en hameaux extrêmement épars. Au début du XIXe siècle les terres qui plus tard composeront le domaine royal, appartiennent à deux grands propriétaires ottomans, à savoir le mufti d'Athènes et l'agha maître de Carystos en Eubée.

Après la libération de la Grèce, ces derniers seront remplacés par les familles phanariotes des Cantacuzène et des Soutzos, acquéreurs d'énormes étendues dans la périphérie d'Athènes. La fille des premiers ayant épousé le fils des seconds, leurs possessions aux pieds du mont Parnès, furent réunies en une seule propriété, dont une partie, en 1872, fut achetée par le roi Georges Ier, dans le but d'y accueillir sa résidence d'été. À partir de cette date et jusqu'en 1892, le domaine royal s'accrut par de nouvelles acquisitions de terres et finit par constituer un ensemble impressionnant de forêts et de champs de culture ou de pâture de plus de 4.000 hectares.

Une chapelle (1873), puis une première villa (1874) y virent par la suite le jour, ainsi qu'une ferme et deux vastes écuries. Puis, des petits pavillons, répondant aux besoins de la Cour y furent édifiés, dans un style romantique; en même temps la forêt y fut plantée, et fut aménagé autour de la villa royale le plus beau parc de la Grèce, ainsi que des jardins grâce aux soins des infatigables et doués intendants danois, supervisés par le roi en personne. Un hôtel y fut aménagé peu avant 1885; il devait fonctionner jusqu'en 1936. Ouvert au public, un petit musée archéologique et d'histoire naturelle, y fut installé dans une tour, au milieu des bois. En 1880, Savvas Boukis, jeune architecte encore peu connu, fut expédié par le couple royal à Saint

Petersbourg avec la mission de copier 'la Ferme', une des deux villas néogothiques érigées au cours des années 1820, dans le vaste parc du palais de Peterhof, et qui à l'époque était la résidence préférée du tsar Alexandre II, oncle paternel de la reine Olga de Grèce.

La demeure royale à Tatoï, construite entre 1884 et 1886, ne fut occupée par la famille royale qu'en 1889. Au cours de l'automne de cette même année, y furent simultanément présents, les souverains du Danemark, le prince de Galles (futur Edouard VII) avec sa femme et ses enfants (dont le futur Georges V), le tzarevitch russe (futur Nicolas II) et l'empereur allemand, dont la sœur venait d'épouser le prince héritier de Grèce. Ceci pour dire que Tatoï, grâce justement aux liens de parenté étroits unissant la famille régnante en Grèce avec les dynasties les plus puissantes de l'époque, devenait le théâtre de fréquentes et vastes réunions de famille, véritables mais infiniment plus décontractés sommets européens avant la lettre. Par ailleurs, tous les visiteurs de marque de passage par Athènes, qu'ils fussent membres de l'aristocratie européenne, archéologues ou artistes de renom, ne manquaient pas de se rendre à Tatoï, invités soit par le roi, soit par ses intendants. Bref, Tatoï, au moins jusqu'en 1914, fut à la fois une fenêtre vers l'Occident pour la Grèce et une fenêtre vers la Grèce pour les occidentaux.

Par la suite tant les vicissitudes de l'histoire, que d'énormes incendies, parfois accidentelles, souvent criminelles pour des motifs politiques, altérèrent le Tatoï idyllique de 1900, sans cependant détruire son charme. La première villa royale, œuvre de Ernst Ziller, ainsi que la chapelle et la tour-musée, périrent lors du grand incendie de 1916. Le palais lui-même en fut miraculeusement épargné. Une malheureuse tentative de modernisation, entreprise dans les années 1937-1939, le défigurèrent néanmoins en partie, et tout particulièrement sa façade sud. Le but de tout projet de restauration à venir, devrait obligatoirement comprendre le retour des choses en arrière, à savoir le rétablissement de l'aspect originel de la villa.

Déserté progressivement après le départ de la famille royale, suite à la tentative ratée du roi de renverser la junte le 13 décembre 1967, Tatoï entre dans une phase d'abandon, qui devient total à partir du changement de régime en 1973, puis d'une façon définitive, en 1974. Livré aux intempéries et proie à la malice, au fanatisme et à la bêtise des hommes, Tatoï semble condamné à la disparition. La situation empire après son acquisition par l'État en Mars 2003. Lors des Jeux Olympiques de 2004, ses issues sont tout simplement bloquées par les forces de l'ordre, afin d'éviter que des visiteurs s'aventurant jusqu'aux confins du mont Parnès – en fait, à deux pas, du Village Olympique – et voulant pénétrer dans l'ex-domaine royal, ne découvrent une situation qui, le moins que l'on puisse dire, est loin de faire honneur aux gouvernements successifs grecs depuis 1974.

.....

La société civile intervient.

Mais entretemps une réaction était en train de voir le jour. Elle vint de la part de la Société civile, qui excédée et humiliée par l'aveuglement et l'incapacité de l'État, décida, dès 1998, de relever le défi, et faire de son mieux pour sauver Tatoï : il s'agissait d'une part d'explorer l'histoire de la propriété, en essayant de maîtriser son passé, si possible dans le moindre détail, et d'autre part sauver celle-ci physiquement, ses bâtiments et sa forêt, comme on vient de le dire, depuis trop longtemps déjà, en pleine dérive. Les deux tâches furent menées simultanément : la recherche historique, réunie et publiée en deux impressionnants volumes en 2004, fut accomplie par

l'historien Costas M. Stamatopoulos, qui, plus tard (2011), rédigea également un ouvrage plus concis, sorte de guide. La lutte pour la sauvegarde physique de Tatoï fut l'œuvre de *Elliniki Etairia* – dont Costas Stamatopoulos était à l'époque le secrétaire général – qui remporta, en septembre 2003, un premier succès, parvenant à faire classer par le Ministère de la Culture, entant que monument historique protégé, le noyau du domaine, à savoir 1500 hectares environ. Un comité de travail fut par la suite instauré par *Elliniki Etairia*, lequel, étant entré en contact avec les gestionnaires chargés d'administrer des propriétés royales ou ex-royales en Angleterre (c'est Monsieur Costas Carras qui prit l'initiative et en fut l'intermédiaire) et en France, parvint à élaborer, du moins dans ses lignes générales, un plan de gestion de Tatoï, qui fut présenté au public, dans une conférence de presse en Mars 2005. En 2010, apparut une nouvelle et dynamique organisation, dont l'action est uniquement centrée sur l'avenir de l'ex – propriété royale : '*Les amis de Tatoï*', lesquels travaillent conjointement et en étroite collaboration avec *Elliniki Etairia*.

Le projet de Elliniki Etairia

Sans s'écarter de la tradition qui fut celle de Tatoï dès l'origine, et qui met l'accent sur la prédominance de la nature (l'usage de l'automobile, ainsi que de nouvelles constructions sont donc entièrement à prohiber, du moins dans le noyau du domaine) et en respectant aussi bien l'intégralité du domaine dans ses limites historiques, que le caractère propre de chacun des anciens secteurs qui en composaient son noyau, (a. aulique, b. de l'administration, c. le «village» (= habitations du personnel, écurie, étables, ateliers divers, hôtel etc), d. cimetière royal), le plan de gestion conçu par *Elliniki Etairia*, s'inscrit dans un projet étalé en douze ans et réparti en quatre tranches de trois années chacune, au cours desquelles la participation financière de l'État (le projet, rappelons-le date de 2005), totale dans les premières trois années, diminuerait progressivement, en mesure que les recettes obtenues par la propriété elle-même augmenteraient, et finirait par entièrement disparaître au bout de douze ans, les finances du domaine ayant acquis un stade d'équilibre et d'autarcie.

Le projet comporte :

La création de trois musées (ou d'un seul, composé de trois sections bien distinctes) a. le palais royal, b. de l'histoire du domaine, c. des véhicules historiques : carrosse, landaux d'apparat, autres voitures à cheval, automobiles (ayant appartenu à la famille royale). Le musée serait assorti d'un petit centre de recherche scientifique, centré sur Tatoï.

La création d'un hôtel de charme – sensé ressusciter l'atmosphère d'une habitation campagnarde de l'Attique autour de 1900 – muni d'un restaurant, qui occuperait, outre le local de l'hôtel d'avant 1936, tout un groupe de bâtiments annexes, s'étendant entre la partie aulique et la ferme proprement dit.

La remise en fonction des écuries, étables, basse-cours, huileries, installations de viticulture et celles nécessaires à la production de produits laitiers, le tout rendu possible par la remise en état des oliveraies et la plantation des vignobles et la reconstitution, en plus vaste, des troupeaux de bétail de jadis. En un mot, il s'agirait de la résurgence, sous une forme attrayante et extravertie (= tournée vers le grand public), de l'assise économique du domaine, d'avant 1967.

En outre, le projet prévoyait :

La création de terrains de sport, celle d'un théâtre en plein air, installé dans les anciennes carrières de pierre, celle d'un centre – qui pourrait

dépendre de l'Académie d'Athènes – réservé à des réunions et colloques internationaux consacrés à la Religion, la Philosophie, la Science et l'Environnement, d'un restaurant, installé dans les anciennes casernes de la Garde, et enfin, et plus modestement, dans un lieu écarté, la création d'un atelier fabricant des matériaux pour des restaurations de haut niveau de notre patrimoine architectural, qui font à ce jour défaut à la Grèce.

Le visiteur laisserait sa voiture dans deux parkings situés à l'entrée de Tatoï, un troisième, plus petit et en proximité du noyau du domaine, étant également prévu pour de courts arrêts et pour des cas d'urgence. Pour circuler, le visiteur aurait le choix entre la marche à pied (dans les allées du parc, les pistes forestières ou les sentiers de la montagne), l'équitation, la bicyclette, ou la voiture à cheval.

Dans le cas où il s'avérerait nécessaire d'augmenter la surface construite au cœur du domaine, on pourrait reconstruire la première villa royale, disparue dans l'incendie de 1916, et pour laquelle nous disposons d'une ample documentation. L'on pourrait aussi reconstruire la chapelle palatiale du Prophète Élie, victime elle aussi du feu de 1916, au cas où l'on considérerait que la célébration dans celle-ci de baptêmes et de mariages serait bénéfique, vu le prestige du lieu, aux finances du domaine.

.....

Situation actuelle

Cela fera dix ans en Mars 2013, depuis que Tatoï est passé entre les mains de l'État. À l'exception de quelques restaurations d'un niveau discutable et de l'entretien d'une partie du mobilier et œuvres d'art restés sur place – et dont aucun relevé officiel, aucun compte rendu, aucun catalogue, même provisoire, n'ont vu jusqu'à présent le jour, l'opinion publique, y compris les organisations qui se sont dévouées pour le salut de l'ex domaine royal, étant laissées de la part du ministère de la Culture, malgré leurs réclamations, dans le noir le plus absolu – Tatoï reste un champ de ruines qui se détériorent chaque année un peu plus, et sa forêt, forêt en partie artificielle (= plantée), assoiffée (car non irriguée), minée par des maladies attaquant les pins, se trouve, elle-aussi, dans une situation des plus préoccupantes. Devant la villa royale, le jardin, jadis composé d'essences venues de tous les pays autour de la Méditerranée, ainsi que de Crimée, est transformé en jungle, la nature sauvage, sous forme du maquis, ayant depuis longtemps repris ses droits. Et nulle trace ne subsiste du vignoble, qui jadis produisait le réputé «Château Décélie»...

Depuis 2010 la crise économique frappe la Grèce de plein fouet. Parvenu à une certaine impasse, la récession et la dépression s'étant installées en permanence dans un pays où quasi personne ne croit qu'un redressement est désormais possible, du moins à moyen terme, le gouvernement, sous pression européenne, fut amené à déclarer la privatisation d'une série de biens d'État, à la tête de liste desquels figurent Tatoï. *Elliniki Etairia*, les *Amis de Tatoï*, et la partie sensée de l'opinion publique, s'insurgent contre cette mesure, qui - outre des complications d'ordre juridique dont le gouvernement n'a pas l'air d'en avoir pleinement conscience et qui peuvent sinon faire avorter, du moins considérablement retarder l'exécution du projet - concerne en outre un bien public, qui, si l'État n'avait fait preuve d'autant d'incompétence et de mauvaise volonté, avait la capacité, au cas où il serait mis en valeur selon des normes valables de par le monde, de subvenir à ses besoins et de faire affluer à la caisse publique des devises d'un montant non négligeable.-

8/10/2012

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Τριπόδων 28, 10558 Αθήνα, Τηλ: +30 210-3226693, -3225245, Fax: +30210-3225240

E-mail: elet@ellinikietairia.gr - Ιστοσελίδα: www.ellinikietairia.gr

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΥΠΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΤΟΥ ΤΑΤΟΙΟΥ 8 ΜΑΡΤΙΟΥ 2005

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, έχει δείξει εμπράκτως το ενδιαφέρον της για την προστασία και την ανάδειξη του κτήματος ΤΑΤΟΙ, η σημασία του οποίου είναι μεγάλη για λόγους περιβαλλοντικούς και ιστορικούς.

Από την επομένη των σεισμών του 1999 που τόσο έθιξαν τα εγκαταλελειμμένα και ερειπωμένα κτήρια καταπιάσθηκε με το κτήμα. Η πρώτη μέριμνα αφορούσε τον χαρακτηρισμό του ως διατηρητέο. Προς διευκόλυνση της 1^{ης} Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων, εξεπόνησε χάρη στις χορηγίες που συγκέντρωσε και στην εργασία του κ. Ιάσωνα Καβαλλίνη, έναν φάκελο αποτυπώσεων και φωτογραφιών των περισσότερων κτηρίων του κτήματος, τον οποίον συνοδεύοντάς τον με ιστορικά και άλλα σχόλια παρέδωσε στο ΥΠΠΟ, καταθέτοντας ταυτόχρονα την αίτηση χαρακτηρισμού. Η προσπάθεια ευοδώθηκε μετά μία περίπου τριετία από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων (Σεπτέμβριος 2003). Το βήμα αυτό δεν ήταν παρά μία αρχή. Στην συνέχεια η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ δημιούργησε ειδική επιτροπή με στόχο την επεξεργασία μιας σφαιρικής προτάσεως για το μέλλον του χώρου.

Στη **συνέντευξη Τύπου** που πραγματοποιήθηκε σήμερα, **Τρίτη 8 Μαρτίου 2005**, παρουσιάσθηκαν εκτενώς από τον Αντιπρόεδρο της Ελληνικής Εταιρείας και ιστορικό κ. Κώστα Σταματόπουλο, τα σημαντικά προβλήματα που υπάρχουν τόσο στις κτιριακές εγκαταστάσεις του Τατοΐου όσο και στον περιβάλλοντα χώρο, ενώ παράλληλα αναλύθηκαν οι προτάσεις της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ για τη διάσωση και την ανάδειξη του κτήματος.

Το απόγευμα, στις **19:30** στο κτίριο της **ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ** (Τριπόδων 28, Πλάκα) θα εγκαινιαστεί η έκθεση «Τατόι, Προστασία και Ανάδειξη, Το έργο και οι προτάσεις της **ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ**» η οποία δίνει την ευκαιρία να παρουσιασθούν το μέχρι τώρα έργο της και οι προτάσεις της για το μέλλον του κτήματος και να δώσουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για το μοναδικό αυτό σύνολο όπου η φύση συνδιαλέγεται αρμονικά με τα κτίρια. Στην εκδήλωση θα μιλήσουν ο ιστορικός κ. Κώστας Σταματόπουλος και ο αρχιτέκτων κ. Ιάσων Καβαλλίνης. Η έκθεση θα διαρκέσει μέχρι **τις 30 Μαρτίου 2005** (Ώρες λειτουργίας: Δευτέρα έως Παρασκευή, 11:00-18:00 & Σάββατο, 11:00-17:00).

Σημείωση: Για διευκόλυνσή σας επισυνάπτουμε το υλικό που διανεμήθη στη Συνέντευξη Τύπου και παρακαλούμε όπως επικοινωνήσετε μαζί μας σε περίπτωση που χρειάζεστε φωτογραφικό υλικό.

Υπεύθυνη Δημοσίων Σχέσεων: Αγγέλικα Χάντζου, τηλ. 210 3225245 εσωτ. 3, email: sepi@ellinikietairia.gr

Se periptwsi pou to Deltio Typou de diavazetai: Ypeuthuni Dimosion Sheseon Aggelika Chantzou , til. 210 322 52 45 eswteriko 3, email: sepi@ellinikietairia.gr

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής
Κληρονομιάς

Τριπόδων 28, 10558 Αθήνα, Τηλ: +30 210-3226693, -3225245, Fax: +30210-3225240,

E-mail: elet@ellinikietairia.gr – Ιστοσελίδα: www.ellinikietairia.gr

ΤΑΤΟΪ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ
ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Συνέντευξη Τύπου,
8 Μαρτίου 2005

Μέσα στις σχεδόν ανυπέρβλητες εις ό,τι αφορά τον περιβαλλοντικό τομέα δυσκολίες της, η Αθήνα έχει και μία τύχη: στην άμεση περιοχή της, στις βορειοανατολικές υπώρειες της Πάρνηθας επιβιώνει ένα **δάσος τριάντα** περίπου **χιλιάδων** στρεμμάτων. Ακόμη και αν ίσχυε μόνον αυτό, το Τατόι, θα ήταν τόσο πολύτιμο, ώστε να άξιζε για την αποτελεσματική προστασία και την ανάδειξή του να αφιερωθεί σκέψη και χρήμα. Αλλά συμβαίνει επίσης ο τόπος αυτός να είναι στενά συνδεδεμένος με κρίσιμα και σημαντικότερα επεισόδια της νεώτερης και σύγχρονης ιστορίας μας, ως χώρος κατοικίας – θερινής στην αρχή, μόνιμης από τα τέλη του 1948 και μετά του αρχηγού του Ελληνικού κράτους και της οικογενείας του. Συμβαίνει τέλος στο κτήμα και το δάσος αυτό να βρίσκονται κατεσπαρμένα περί τα σαράντα κτίσματα, συνθέτοντας ένα σύνολο μοναδικό, όπου η φύση συνδιαλέγεται αρμονικά με την ιστορία και την **αρχιτεκτονική**. Και από την σχέση αυτή αναδύεται αβίαστα ένα ήθος, το οποίο υπήρξε, εντελώς πρωτοποριακά στον τόπο μας, έντονα οικολογικό: στο Τατόι - κι αυτή ήταν η συνειδητή επιλογή των δημιουργών του - το απόλυτο προβάδισμα το είχε ανέκαθεν η φύση.

Αυτή είναι ίσως η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στο Τατόι και σε αντίστοιχα βασιλικά πάρκα στην Ευρώπη στα οποία το κυρίαρχο στοιχείο είναι το δομημένο, οι μεγαλοπρεπείς κτηριακές εγκαταστάσεις και όχι η φύση, παρ' όλο που και αυτή έχει την σημασία της. Είναι δε ενδιαφέρον να γνωρίζετε, κάτι που καταδεικνύει την άβυσσο που μας χωρίζει σ' αυτά τα ζητήματα από την υπόλοιπη υφήλιο, ότι στις Βερσαλλίες σήμερα, το μέρος εκείνο του οργανισμού διαχείρισης του ανακτορικού συγκροτήματος που είναι επιφορτισμένο με την συντήρηση των πάρκων, έχει μόλις περατώσει την επαναφορά του πάρκου - από την κατάσταση που το παρέλαβε, που βασικά ήταν το πάρκο στην μορφή που το βρήκε η Γαλλική Επανάσταση, ένα πάρκο δηλαδή του τέλους του 18ου αιώνα - στην μορφή που είχε όταν δημιουργήθηκε ενάμισυ αιώνα ενωρίτερα, με την εκ νέου προβολή της αισθητικής αλλά και των συμβολισμών ενός πάρκου της εποχής του μπαρόκ. Για το επίτευγμα αυτό που τώρα το χαίρονται εκατομμύρια επισκέπτες, εργάσθηκαν επί χρόνια ειδικοί επιστήμονες και άκρως εξειδικευμένα συνεργεία. Παρόμοιες εργασίες δυναμικής αποκατάστασης που προάγουν κλάδους σημαντικούς της επιστήμης και την εξειδικευμένη γνώση, γίνονται σήμερα στο πάρκο και το συγκρότημα του Πέτερχοφ στην Αγία Πετρούπολη. Θα μπορούσαμε να δώσουμε δεκάδες παραδείγματα, ακόμη και από την γειτονική Τουρκία. Και μία μόνον κτυπητή εξαίρεση: την περίπτωση της Ελλάδος.

Η Ελληνική Πολιτεία που επί μία περίπου δεκαετία πάσχισε να αποκτήσει το Τατόι, το έχει ήδη υπό την κατοχή της ακριβώς δύο χρόνια. Ο **απολογισμός** της **διετίας** που πέρασε αδιαμφισβητήτως δεν την τιμά. Το ολιγότερο που μπορούμε να πούμε είναι ότι την όλη στάση της την χαρακτηρίζει μία **ατολμία**, μία **αμηχανία**, μία **αναβλητικότητα** να επωμισθεί έστω και στοιχειωδώς τις ευθύνες της, με αποτέλεσμα το μοναδικό αυτό σύνολο που συγκροτεί το

σοβαρά την συγκεκριμένη αποστολή σου. Σημαίνει επίσης ότι το ζήτημα του οικονομικού κόστους δεν σε απασχολεί, διότι σαφώς στοιχίζει λιγότερο η συντήρηση από την εκ βάθρων ανακατασκευή.

Τα ελάχιστα **«έργα»** που έχουν γίνει στο Τατόι την τελευταία διετία, προδίδουν πέραν της αμηχανίας για την οποία μιλήσαμε, **μία απουσία γενικότερης φιλοσοφίας** με την οποία προσεγγίζεται ένας τέτοιος χώρος, που με την σειρά της αποκαλύπτει άγνοια περί του αντικειμένου και μία έκδηλη προχειρότητα: για να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους **αυτό που μας ενδιαφέρει δεν είναι να σώσουμε τον τόπο, αλλά να μην κατηγορηθούμε ότι αδρανήσαμε. Ότι αδρανήσαμε εντελώς. Πραγματική συνείδηση όχι από τις υπηρεσίες – αυτές συνήθως κάνουν ό,τι μπορούν-, αλλά από την Πολιτεία για το επιβεβλημένο της προστασίας ΔΕΝ υπάρχει.** Τί έχει γίνει στο πέρασμα των δύο αυτών ετών; Έχει προχειρώς επισκευασθεί **το φυλάκιο της εσωτερικής πύλης**, το οποίο ειρήσθω εν παρόδω είχε αποσιλωθεί από τα πορτοπαράθυρά του στην αρχή της περιόδου αυτής - κάτι που η Ελληνική Εταιρεία εγκαίρως και εγγράφως είχε επισημάνει στο ΥΠΠΟ - και έχουν διαμορφωθεί σε διάφορα ξέφωτα, χωρίς γενικότερη μελέτη του χώρου, **ελαφρές κατασκευές αναψυχής** για επισκέπτες και εκδρομείς, με παγκάκια, ξύλινα κιόσκια, τραμπάλες και κούνιες για τα παιδιά. Επίσης ο πλησιόχωρος δήμος Κρυονερίου τοποθέτησε **πλαστικούς κάδους** για τα απορρίμματα, τους οποίους ουδείς ποτέ έρχεται να αδειάσει. Τους τελευταίους δύο μήνες **σκαλωσιές σε τμήμα της βόρειας πρόσοψης της βασιλικής επαύλεως**, δηλώνουν ότι κάποια επισκευή μικρής εκτάσεως έγινε, γίνεται ή πρόκειται να γίνει στην στέγη του κτηρίου. Έχουν επίσης τοποθετηθεί πλάι στην έπαυλη δύο τεράστια **containers**, φορητά τρόπων τινά γραφεία. Εικάζει επομένως κανείς ότι υπάρχει η πρόθεση από κάποιον από τους συναρμοδίους φορείς που διαχειρίζονται το Τατόι κάτι να γίνει, ότι πιθανώς κάτι ήδη γίνεται, αλλά δεν είναι σαφές ούτε τί ακριβώς, ούτε ποια υπηρεσία το κάνει, ούτε ποιος έκανε την μελέτη, ούτε τίποτε! Διότι όλα γίνονται ιεροκρυφίως καθώς καμία πινακίδα δεν ανακοινώνει το παραμικρό. Το γεγονός δε ότι οι ελάχιστες αυτές εργασίες αφορούν στο κτήριο, που μαζί με το διευθυντήριο ήταν το μόνο που στοιχειωδώς και μέχρι λίαν προσφάτως συνετηρείτο, από τους παλιούς θέλω να πω ιδιοκτήτες του, ενώ άλλα, εξίσου σημαντικά (όπως λ.χ. το οινόποιείο ή οι πολυτιμότες πτέρυγες των εργατόσπιτων που διατηρούν τις αρχικές τους στέγες, τα τζάκια και άλλα αυθεντικά στοιχεία) απειλούνται χωρίς υπερβολή με εξαφάνιση, αποδεικνύει **βιασύνη στην προσέγγιση, απουσία ουσιαστικής μελέτης** και ως εκ τούτου **αδυναμία ή αυθαίρεσία της αξιολόγησης και της ιεράρχησης των εργασιών.**

Για λόγους στοιχειώδους δικαιοσύνης οφείλω να αναφέρω πως η **Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Αττικής** απαντώντας στις 4. 1. 2005, σε επιστολή μας με την οποία εκφράσαμε την ανησυχία μας ότι το Τατόι εξακολουθούσε να είναι αφημένο στην τύχη του, μας βεβαιώνει ότι έχει ξεκινήσει «η συστηματική καταγραφή των φθορών των βλαβών σε όλα τα κτήρια του κτήματος» και ότι προωθείται «η φωτογραφική τεκμηρίωση καθώς και η σύνταξη προκαταρτικών μελετών για το κάθε ένα από τα κτήρια.» Μας πληροφορεί επίσης ότι τα δύο containers πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως χώροι μεταφοράς των φορητών αντικειμένων που βρίσκονται στην βασιλική έπαυλη αφ' ενός με σκοπό να καταγραφούν και αφ' ετέρου για να αδειάσει το κτήριο ώστε εν καιρώ να αποκατασταθεί. Τέλος ότι φοιτητές του Δ.Π.Μ.Σ. της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. προτίθενται σε συνεργασία με την Εφορεία να αναλάβουν εργασίες με αντικείμενο κτήρια του Κτήματος.

Μία γρήγορη ανάγνωση των ανωτέρω οδηγεί στις ακόλουθες καλοπροαίρετες παρατηρήσεις:

α) Χαιρόμαστε που επί τέλους δρομολογούνται κάποιες εργασίες από τις υπηρεσίες του ΥΠΠΟ. Στην ουσία όμως αυτές είναι ακόμη - πλην των όσων ανέφερα - μάλλον **αόρατες** στο πεδίο, όπου τίποτα δεν φαίνεται να έχει αλλάξει και όπου καμία υποστήλωση, καμία σκαλωσιά, δεν υποστηρίζει ετοιμόρροπες στέγες, κανένα στέγαστρο δεν καλύπτει τις διάτρητες οροφές και τους κλονισμένους τοίχους, και τα συντρίμια και τα μπάζα εξακολουθούν να καταπλακώνουν ό,τι απομένει στο εσωτερικό των χώρων. Είναι δε αυτονόητο ότι για καμία από αυτές τις κατεπείγουσες σωστικές επεμβάσεις δεν χρειάζεται μακροχρόνια μελέτη!

β) Ότι μία αποκατάσταση ενός κτηρίου που δεν προβλέπεται να γίνει μουσείο του εαυτού του, προϋποθέτει ότι αφ' ενός γνωρίζουμε την ιστορία του και αφ' ετέρου έχουμε καταλήξει ως προς την μέλλουσα χρήση του, τούτο δε σε συνάρτηση με την νέα χρήση που θα λάβουν τα άλλα κτήρια καθώς και με την γενική εικόνα που επιθυμούμε να δώσουμε σε όλο το κτήμα. Είναι σαφές ότι το παραπάνω σύνθετο ζήτημα ξεφεύγει από τις αρμοδιότητες της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Αττικής.

γ) Φορητά κειμήλια στεγάζονται εκτός από την βασιλική έπαυλη και στο παλαιό βουστάσιο, όπως επίσης και άλλης φύσεως αντικείμενα στο διευθυντήριο και το οινοποιείο, καθώς και στα χαλάσματα του ελαιοτριβείου και ενδεχομένως και αλλού. Τα αντικείμενα αυτά με εξαίρεση τα φυλασσόμενα στα δύο πρώτα κτήρια, εξακολουθούν να είναι εντελώς αφύλακτα.

δ) Έχομε στο παρελθόν συστήσει στην Εφορεία να φωτογραφήσει λεπτομερώς ένα - ένα τα δωμάτια, καθώς και τα αντικείμενα, όλα τα αντικείμενα χωρίς προσπάθεια αξιολόγησης, στην θέση που βρίσκονται. Όχι μόνον διότι οι φωτογραφίες αυτές καθ' αυτές αποτελούν ιστορικά ντοκουμέντα (αναφορά στο πρόσφατο παράδειγμα του πύργου του Winsdor μετά την πυρκαγιά, όπου αμίμητοι οι Βρετανοί για να αποτυπώσουν με επισημότητα την καταστροφή που αποτελεί μέρος της ιστορίας του ανακτόρου όχι μόνον το αποτύπωσαν, αλλά και εκπόνησαν σειρά πινάκων που τώρα εκτίθενται σε αίθουσα ειδικώς αφιερωμένη στην πυρκαγιά), αλλά και διότι θα βοηθήσουν αργότερα, αν και όταν αποφασισθεί κάτι τέτοιο, στην πιστή αποκατάσταση των εσωτερικών χώρων.

ε) Πρέπει να ανακληθεί η απόφαση της διασποράς των φορητών αντικειμένων σε μουσεία και πινακοθήκες της Χώρας. Το μέτρο αυτό, που είχε λάβει και η Χούντα το 1973, μπορεί να ισχύσει μόνον για εκείνα τα αντικείμενα που συγκεντρώθηκαν το 1975/76 στο Τατόι, κατ' εντολήν της κυβερνήσεως Καραμανλή, από τις άλλες κατοικίες της ελληνικής βασιλικής οικογένειας, αλλά και αυτό κατόπιν μελέτης και με εξαιρετική φειδώ, καθώς μπορούν αυτά να καλύψουν τα κενά από συναφή αντικείμενα που απομακρύνθηκαν από την βασιλική έπαυλη παλαιότερα ή έχουν κλαπεί.

στ) Θα πρότεινα τέλος να εγκαταλειφθεί επί τέλους η τακτική της άκρας μυστικότητας με την οποία εργάζονται και κινούνται οι κρατικές υπηρεσίες, όχι μόνον διότι όλοι αγωνιζόμαστε για τον αυτό σκοπό αλλά και διότι η ενημέρωση αποτελεί καθήκον του κράτους, πόσο μάλλον που το όποιο έργο πραγματοποιείται δαπάναις του Έλληνα φορολογούμενου. Ας δεχθούν δε τα συναρμόδια στην περίπτωση του Τατοΐου υπουργεία **την συνεργασία με έγκυρους μη κυβερνητικούς φορείς**, όπως είναι η **Ελληνική Εταιρεία** που κατ' επανάληψιν έχει προσφέρει την αρωγή της και έχει έμπρακτα και στην υπόθεση του Τατοΐου διευκολύνει το ΥΠΠΟ, μη φειδωμένη κόπου και χρήματος. Και που επί πλέον διαθέτει κλιμάκιο ειδικών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Περνώντας τώρα από τα κήσματα στην **χλωρίδα του Τατοΐου**, έχω να πω ότι το δάσος προσβεβλημένο από σοβαρές ασθένειες και κυριολεκτικά τσακισμένο από τον βαρύ περυσινό και προπέρσινο χειμώνα, έχει περιέλθει σε κατάσταση άκρως ανησυχητική, όπως άλλωστε και ο **ελαιώνας και οι οπωρώνες**. Οι μισάνοικτοι κορμοί, τα λυγισμένα δένδρα, τα τσακισμένα κλαδιά παραμένουν όπως τα άφησε η προ έτους θεομηνία την ώρα που η Διεύθυνση Δασών κατασκευάζει παγκάκια, τραμπάλες, κούνιες και περίπτερα! Ελλοχεύει δε ο κίνδυνος πυρκαγιάς. Όσο για την **υποδομή του κτήματος**, υποδομή προστασίας αλλά και μοναδική υποδομή περιπάτου μεγάλης αποτελεσματικότητας και υψηλής, καίτοι απέριτης, αισθητικής, ήτοι τα πεζούλια, τα γεφύρια, τα χαντάκια, οι αναλημματικοί τοίχοι, υδραγωγεία, υδατοδεξαμενές, μικρές τεχνητές λίμνες, τεχνητά σπήλαια κυριολεκτικά αποσυντίθενται: ίσως να μην γνωρίζετε ότι πρόκειται για το σημαντικότερο σωζόμενο έργο οδοποιίας των κυβερνήσεων του Αλεξάνδρου Κουμουνδούρου στην δεκαετία του 1870, αλλά και καύχημα των δύο πρώτων διευθυντών του Τατοΐου, των Δανών Λουδοβίκου Μύντερ και Όθωνος Βάισμαν. Και φυσικά, όπως ολόκληρο το κτήμα, του βασιλέως Γεωργίου του Α'. Είναι δε εύνοια μεγάλη της τύχης ότι ακόμη ζουν και βρίσκονται εν πλήρη ακμή άτομα που διαχειρίστηκαν το δάσος του Τατοΐου σε ευτυχέστερες γιά το Κτήμα ημέρες. Θα μπορούσαν αυτοί, και αναφέρομαι κυρίως αλλ' όχι αποκλειστικώς στον γεωπόνο κ. Χρήστο Λελίγκο που εργάστηκε στο Τατόι επί 47 1/2 χρόνια (1954-2003) και γνωρίζει κάθε σπιθαμή του δάσους και της όλης έκτασης, να διδάξουν και να κατευθύνουν νεωτέρους ώστε το πολύτιμο αυτό κεφάλαιο της γνώσης να μην χαθεί και ν' αποφευχθούν πειραματισμοί και αυθαιρεσίες...

Παράλληλα συνεχίζεται το όνειδος, το αχαράκτιστο αίσχος στο εντελώς αφύλακτο **βασιλικό κοιμητήριο**, όπου δεν είναι σπάνιο να δει κανείς το ίχνος λασπωμένης ροδιάς μηχανής στο μάρμαρο τάφου!

Ωστόσο η σύγχρονη Ελλάδα μπορεί να παραδειγματιστεί εις ό,τι αφορά την μεταχείριση του Τατοΐου, εγκύπτοντας στην ίδια την ιστορία της. Υπενθυμίζω ότι η **Α' Αβασίλευτη Δημοκρατία** (1924-1935) είχε συμπεριφερθεί πολιτισμένα στο Τατόι και από την πρώτη στιγμή κινήθηκε νομοθετικά για την αποτελεσματική προστασία του. Συγκρότησε τον Αύγουστο κιόλας του 1924, μία ειδική υπηρεσία, το **Ειδικόν Ταμείον Τατοΐου**, την οποία προικοδότησε με ειδικό κονδύλι από τον ισχνότατο τότε εθνικό προϋπολογισμό. Ίδρυσε στον χώρο του μία πρότυπη γεωργική σχολή για ορφανά του πολέμου και φρόντισε, προσθέτοντας

στιγμή κινήθηκε νομοθετικά για την αποτελεσματική προστασία του. Συγκρότησε τον Αύγουστο κιάλας του 1924, μία ειδική υπηρεσία, το **Ειδικόν Ταμείον Τατοΐου**, την οποία προικοδότησε με ειδικό κονδύλι από τον ισχνότατο τότε εθνικό προϋπολογισμό. Ίδρυσε στον χώρο του μία πρότυπη γεωργική σχολή για ορφανά του πολέμου και φρόντισε, προσθέτοντας στο υπάρχον προσωπικό νέα ικανότατα άτομα, και θεσπίζοντας **φορολογικές ελαφρύνσεις** και **απαλλαγές** εις ό,τι αφορά μέρος της παραγωγής του κτήματος, να αναδείξει το Τατόι σε πρότυπο κτήματος αναψυχής και παραγωγής. Και το επέτυχε πλήρως, με τα μέτρα φυσικά της εποχής εκείνης.

Η **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ** που θεωρεί την τοποθέτηση απέναντι στην πρόκληση που λέγεται Τατόι ως **κριτήριο στοιχειώδους πολιτισμού**, καταπιάσθηκε με το κτήμα από την επομένη των σεισμών του 1999 που τόσο έθιξαν τα εγκαταλελειμμένα και ερειπωμένα κτήρια του. Η πρώτη μέριμνα αφορούσε τον χαρακτηρισμό του ως διατηρητέο. **Προς διευκόλυνση της Α' Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων** εξεπόνησε χάρη στις χορηγίες που συγκέντρωσε και στην εργασία του κ. Ιάσωνα Καβαλλίνη, **έναν φάκελο αποτυπώσεων και φωτογραφιών** των περισσότερων κτηρίων του κτήματος, τον οποίον συνοδεύοντάς τον με ιστορικά και άλλα σχόλια παρέδωσε στο ΥΠΠΟ, καταθέτοντας ταυτόχρονα **την αίτηση χαρακτηρισμού**. Η προσπάθεια ευοδώθηκε μετά μία περίπου τριετία από το **Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων** (Σεπτέμβριος 2003). Το βήμα αυτό δεν ήταν παρά μία αρχή. Στην συνέχεια η Ε.Ε. δημιούργησε **ειδική επιτροπή** με στόχο την επεξεργασία μιας **σφαιρικής προτάσεως** για το μέλλον του χώρου, πρόταση την οποία στις γενικές της γραμμές απευθύνει **σήμερα** τόσο στην **Κυβέρνηση** όσο και σε ολόκληρη την **κοινωνία**. Διότι το Τατόι είναι υπόθεση που μας αφορά όλους και τον καθένα από εμάς προσωπικά. Λόγω δε της απουσίας προηγούμενου σχετικού παραδείγματος στον ελλαδικό χώρο, η Ε. Ε. ανεζήτησε μοιραίως πρότυπα στο εξωτερικό. Ζήτησε, έλαβε και επεξεργάσθηκε, προσαρμόζοντάς τα στα ελληνικά δεδομένα, πλήρη στοιχεία ως προς το καθεστώς κάτω από το οποίο λειτουργούν τα ανάκτορα και τα πάρκα στην Μεγάλη Βρετανία στα οποία δεν κατοικεί πλέον η βασιλική οικογένεια και τα οποία είναι ανοικτά στο κοινό. Αποτελούν δε μονάδες εξαιρετικά επικερδείς, πλήρως αυτοχρηματοδοτούμενες και συνεχώς βελτιούμενες, στηριζόμενες αποκλειστικώς στα εισοδήματά τους.

Κώστας Σταματόπουλος
Αντιπρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας
Πρόεδρος Επιτροπής Τατοΐου

ΤΑΤΟΙ - ΦΥΣΙΚΟΣ ΠΥΡΗΝΑΣ ΚΑΙ ΓΕΦΥΡΑ ΣΕ ΚΛΙΜΑΚΑ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΘΩΜΑΣ ΔΟΞΙΑΔΗΣ MArch, MLA, ASLA, Αρχιτέκτων, Αρχιτέκτων Τοπίου.
Εντεταλμένος Λέκτορας Πανεπιστημίου Πατρών, μέλος Επιτροπής Τατοΐου της
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Το Τατόι αποτελεί μια εξαιρετικά σημαντική για την Αττική έκταση. Είναι ένα ιστορικό τοπίο και ένας φυσικός χώρος δεκάδων χιλιάδων στρεμμάτων, πολλές φορές μεγαλύτερη από τον δήμο της Αθήνας. Εκτός από σημαντική από οικοσυστηματικής πλευράς έκταση, η περιοχή αποτελεί και φραγμό μεταξύ της οικοδομικής εξάπλωσης της πόλης και των προστατευόμενων ορεινών δασικών οικοσυστημάτων της Πάρνηθας. Στο συνολικό σύστημα οικοτόπων της Αττικής, το Τατόι αποτελεί γέφυρα μεταξύ του ορεινού όγκου της Πάρνηθας και αυτού της Πεντέλης, άρα και σημαντικό κρίκο στο δακτύλιο ορεινών οικοσυστημάτων που περιβάλλουν το Λεκανοπέδιο. Από υδρολογικής πλευράς, ο χώρος αποτελεί αφετηρία σημαντικού τμήματος του προστατευόμενου υδρολογικού δικτύου του Κηφισού, φιλοξενώντας κάποια από τα λίγα τμήματα του Κηφισού που είναι ακόμα ανέπαφα. Όλα αυτά καθιστούν το Τατόι έναν χώρο-κλειδί στην τοπιακή και οικολογική λειτουργία της Αττικής.

Λόγω της θέσης της στα όρια της αστικοποιημένης περιοχής της Αθήνας, η περιοχή του Τατοΐου υπόκειται σε μια σειρά απειλών που ανεξέλεγκτες μπορούν να καταστούν καταστροφικές. Οι οικοδομικές πιέσεις στα όρια της έκτασης την υποβαθμίζουν οικολογικά, και ίσως στο μέλλον την απειλήσουν άμεσα. Στην περιοχή παρατηρείται παράνομη απόρριψη σκουπιδιών, μικρή σε έκταση, αλλά επικίνδυνη τόσο από πλευρά υποβάθμισης όσο και λόγω του κινδύνου πυρκαγιάς. Οι εκτός δρόμου αγώνες μοτοσικλετών και αυτοκινήτων χαράσσουν το τοπίο και διώχνουν μέρος της πανίδας. Η ιστορική βλάστηση έχει και αυτή υποβαθμιστεί λόγω της χρόνιας εγκατάλειψης, ενώ μεγάλες εκτάσεις πευκοδάσους έχουν προσβληθεί από ασθένειες. Το Τατόι χαρακτηρίζεται από αξιόλογο ιστορικό και φυσικό τοπίο, το οποίο όμως απαιτεί προστασία και διαχείριση.

Το Αττικό Τοπίο αποτελεί από την αρχαιότητα τόπο πνευματικής δημιουργίας. Ο Περίπατος, η Ακαδημία, η Αγορά, οι πυρήνες αυτοί του αρχαίου πολιτισμού ήταν

τοπία και όχι κτίρια. Ο ρόλος του έχει στις μέρες μας εξοβελιστεί, αλλά εδώ, στο Τατόι, το Αττικό Τοπίο μας υποδέχεται ως ο ουσιαστικός κύριος του χώρου, και προσκαλεί χρήσεις που τοποθετούν το φυσικό Αττικό Τοπίο στο προσκήνιο, και που αναπτύσσουν με αυτό σχέσεις συμβίωσης και αλληλενίσχυσης.

Ο περίπατος, το ποδήλατο στη φύση, οι φυσικές, ιστορικές και οικολογικές διαδρομές, μια νέα, διεθνής, περιπατητική «Ακαδημία του Πλάτωνα», η βιολογική γεωργία και αμπελουργία, όλες αυτές είναι υπό προϋποθέσεις χρήσεις απόλυτα συμβατές με τον χώρο. Προϋπόθεση είναι η προστασία και η διαχείριση του χώρου και των χρήσεων αυτών από έναν ικανό φορέα.

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής
Κληρονομιάς**

Τριπόδων 28, 10558 Αθήνα, Τηλ: +30 210-3226693, -3225245, Fax: +30210-3225240,

E-mail: elet@ellinikietairia.gr – Ιστοσελίδα: www.ellinikietairia.gr

**ΤΑΤΟΪ
ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΔΕΙΞΗ
ΤΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ**

**Συνέντευξη Τύπου,
8 Μαρτίου 2005**

Μέσα στις σχεδόν ανυπερέβλητες εις ό,τι αφορά τον περιβαλλοντικό τομέα δυσκολίες της, η Αθήνα έχει και μία τύχη: στην *άμεση περιοχή* της, στις βορειοανατολικές υπώρειες της Πάρνηθας επιβιώνει ένα **δάσος τριάντα** περίπου **χιλιάδων** στρεμμάτων. Ακόμη και αν ίσχυε μόνον αυτό, το Τατόι, θα ήταν τόσο πολύτιμο, ώστε να άξιζε για την αποτελεσματική προστασία και την ανάδειξή του να αφιερωθεί σκέψη και χρήμα. Αλλά συμβαίνει επίσης ο *τόπος* αυτός να είναι *στενά συνδεδεμένος* με κρίσιμα και σημαντικότερα επεισόδια της *νεώτερης* και *σύγχρονης ιστορίας* μας, ως χώρος κατοικίας – θερινής στην αρχή, μόνιμης από τα τέλη του 1948 και μετά του αρχηγού του Ελληνικού κράτους και της οικογενείας του. Συμβαίνει τέλος στο κτήμα και το δάσος αυτό να βρίσκονται κατεσπαρμένα περί τα σαράντα κτίσματα, συνθέτοντας ένα σύνολο μοναδικό, όπου η φύση συνδιαλέγεται αρμονικά με την ιστορία και την **αρχιτεκτονική**. Και από την σχέση αυτή αναδύεται αβίαστα ένα **ήθος**, το οποίο υπήρξε, εντελώς πρωτοποριακά στον τόπο μας, έντονα οικολογικό: στο Τατόι - κι αυτή ήταν η συνειδητή επιλογή των δημιουργών του - το απόλυτο προβάδισμα το είχε ανέκαθεν η φύση.

Αυτή είναι ίσως η ειδοποιός διαφορά ανάμεσα στο Τατόι και σε αντίστοιχα βασιλικά πάρκα στην Ευρώπη στα οποία το κυρίαρχο στοιχείο είναι το δομημένο, οι μεγαλοπρεπείς κτηριακές εγκαταστάσεις και όχι η φύση, παρ' όλο που και αυτή έχει την σημασία της. Είναι δε ενδιαφέρον να γνωρίζετε, κάτι που καταδεικνύει την άβυσσο που μας χωρίζει σ' αυτά τα ζητήματα από την υπόλοιπη υφήλιο, ότι στις Βερσαλλίες σήμερα, το μέρος εκείνο του οργανισμού διαχείρισης του ανακτορικού συγκροτήματος που είναι επιφορτισμένο με την συντήρηση των πάρκων, έχει μόλις περατώσει την επαναφορά του πάρκου – από την κατάσταση που το παρέλαβε, που βασικά ήταν το πάρκο στην μορφή που το βρήκε η Γαλλική Επανάσταση, ένα πάρκο δηλαδή του τέλους του 18ου αιώνα - στην μορφή που είχε όταν δημιουργήθηκε ενάμιση αιώνα ενωρίτερα, με την εκ νέου προβολή της αισθητικής αλλά και των συμβολισμών ενός πάρκου της εποχής του μπαρόκ. Για το επίτευγμα αυτό που τώρα τα χαιρόνται εκατομμύρια επισκέπτες, εργάσθηκαν επί χρόνια ειδικοί επιστήμονες και άκρως εξειδικευμένα συνεργεία. Παρόμοιες εργασίες δυναμικής αποκατάστασης που προάγουν κλάδους σημαντικούς της επιστήμης και την εξειδικευμένη γνώση, γίνονται σήμερα στο πάρκο και το συγκρότημα του Πέτερχοφ στην Αγία Πετρούπολη. Θα μπορούσαμε να δώσουμε δεκάδες παραδείγματα, ακόμη και από την γειτονική Τουρκία. Και μία μόνον κτυπητή εξαίρεση: την περίπτωση της Ελλάδος.

Η Ελληνική Πολιτεία που επί μία περίπου δεκαετία πάσχιζε να αποκτήσει το Τατόι, το έχει ήδη υπό την κατοχή της ακριβώς δύο χρόνια. Ο **απολογισμός** της **διετίας** που πέρασε αδιαμφισβητήτως δεν την τιμά. Το ολιγότερο που μπορούμε να πούμε είναι ότι την όλη στάση της την χαρακτηρίζει μία **ατολμία**, μία **αμηχανία**, μία **αναβλητικότητα** να επωμισθεί έστω και στοιχειωδώς τις ευθύνες της, με αποτέλεσμα το μοναδικό αυτό σύνολο που συγκροτεί το

πρώην βασιλικό κτήριο να φθίνει, να καταρρέει και να καταστρέφεται συνεχώς, έχοντας σε ορισμένες περιπτώσεις φθάσει σε σημείο μη αναστρέψιμο. Θέλω δηλαδή να πω ότι όταν αφήσεις μία αυθεντική στέγη να καταρρεύσει, το να την αντικαταστήσεις εν συνεχεία με μία καινούργια, έστω και παρόμοια με την παλαιά (πράγμα δυσκολότατα εφικτό διότι τα υλικά διαφέρουν), σημαίνει ότι είτε δεν ξέρεις την δουλειά του συντηρητή είτε δεν παίρνεις στα σοβαρά την συγκεκριμένη αποστολή σου. Σημαίνει επίσης ότι το ζήτημα του οικονομικού κόστους δεν σε απασχολεί, διότι σαφώς στοιχίζει λιγότερο η συντήρηση από την εκ βάθρων ανακατασκευή.

Τα ελάχιστα «έργα» που έχουν γίνει στο Τατόι την τελευταία διετία, προδίδουν πέραν της αμχανίας για την οποία μιλήσαμε, **μία απουσία γενικότερης φιλοσοφίας** με την οποία προσεγγίζεται ένας τέτοιος χώρος, που με την σειρά της αποκαλύπτει άγνοια περί του αντικειμένου και μία έκδηλη προχειρότητα: για να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους **αυτό που μας ενδιαφέρει δεν είναι να σώσουμε τον τόπο, αλλά να μην κατηγορηθούμε ότι αδρανήσαμε. Ότι αδρανήσαμε εντελώς. Πραγματική συνείδηση όχι από τις υπηρεσίες – αυτές συνήθως κάνουν ό,τι μπορούν-, αλλά από την Πολιτεία για το επιβεβλημένο της προστασίας ΔΕΝ υπάρχει.** Τί έχει γίνει στο πέρασμα των δύο αυτών ετών; Έχει προχειρώς επισκευασθεί **το φυλάκιο της εσωτερικής πύλης**, το οποίο ειρήσθω εν παρόδω είχε αποψιλωθεί από τα πορτοπαράθυρά του στην αρχή της περιόδου αυτής - κάτι που η Ελληνική Εταιρεία εγκαίρως και εγγράφως είχε επισημάνει στο ΥΠΠΟ - και έχουν διαμορφωθεί σε διάφορα ξέφωτα, χωρίς γενικότερη μελέτη του χώρου, **ελαφρές κατασκευές αναψυχής** για επισκέπτες και εκδρομείς, με παγκάκια, ξύλινα κιόσκια, τραμπάλες και κούνιες για τα παιδιά. Επίσης ο πλησιόχωρος δήμος Κρουονερίου τοποθέτησε **πλαστικούς κάδους** για τα απορρίμματα, τους οποίους ουδείς ποτέ έρχεται να αδειάσει. Τους τελευταίους δύο μήνες **σκαλωσιές σε τμήμα της βόρειας πρόσοψης της βασιλικής επαύλεως**, δηλώνουν ότι κάποια επισκευή μικρής εκτάσεως έγινε, γίνεται ή πρόκειται να γίνει στην στέγη του κτηρίου. Έχουν επίσης τοποθετηθεί πλάι στην έπαυλη δύο τεράστια **containers**, φορητά τρόπον τινά γραφεία. Εικάζει επομένως κανείς ότι υπάρχει η πρόθεση από κάποιον από τους συναρμοδίους φορείς που διαχειρίζονται το Τατόι κάτι να γίνει, ότι πιθανώς κάτι ήδη γίνεται, αλλά δεν είναι σαφές ούτε τί ακριβώς, ούτε ποια υπηρεσία το κάνει, ούτε ποιος έκανε την μελέτη, ούτε τίποτε! Διότι όλα γίνονται ιεροκρυφώς καθώς καμία πινακίδα δεν ανακοινώνει το παραμικρό. Το γεγονός δε ότι οι ελάχιστες αυτές εργασίες αφορούν στο κτήριο, που μαζί με το διευθυντήριο ήταν το μόνο που στοιχειωδώς και μέχρι λίαν προσφάτως συνετηρείτο, από τους παλιούς θέλω να πω ιδιοκτήτες του, ενώ άλλα, εξίσου σημαντικά (όπως λ.χ. το οينوποιείο ή οι πολυτιμότες πτέρυγες των εργατόσπιτων που διατηρούν τις αρχικές τους στέγες, τα τζάκια και άλλα αυθεντικά στοιχεία) απειλούνται χωρίς υπερβολή με εξαφάνιση, αποδεικνύει **βιασύνη στην προσέγγιση, απουσία ουσιαστικής μελέτης** και ως εκ τούτου **αδυναμία ή αυθαιρεσία της αξιολόγησης** και της **ιεράρχησης των εργασιών**.

Για λόγους στοιχειώδους δικαιοσύνης οφείλω να αναφέρω πως η **Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων Αττικής** απαντώντας στις 4. 1. 2005, σε επιστολή μας με την οποία εκφράζαμε την ανησυχία μας ότι το Τατόι εξακολουθούσε να είναι αφημένο στην τύχη του, μας βεβαιώνει ότι έχει ξεκινήσει «η συστηματική καταγραφή των φθορών των βλαβών σε όλα τα κτήρια του κτήματος» και ότι προωθείται «η φωτογραφική τεκμηρίωση καθώς και η σύνταξη προκαταρκτικών μελετών για το κάθε ένα από τα κτήρια.» Μας πληροφορεί επίσης ότι τα δύο containers πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως χώροι μεταφοράς των φορητών αντικειμένων που βρίσκονται στην βασιλική έπαυλη αφ' ενός με σκοπό να καταγραφούν και αφ' ετέρου για να αδειάσει το κτήριο ώστε εν καιρώ να αποκατασταθεί. Τέλος ότι φοιτητές του Δ.Π.Μ.Σ. της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π. προτίθενται σε συνεργασία με την Εφορεία να αναλάβουν εργασίες με αντικείμενο κτήρια του Κτήματος.

Μία γρήγορη ανάγνωση των ανωτέρω οδηγεί στις ακόλουθες καλοπροαίρετες παρατηρήσεις:

α) Χαϊρόμαστε που επί τέλους δρομολογούνται κάποιες εργασίες από τις υπηρεσίες του ΥΠΠΟ. Στην ουσία όμως αυτές είναι ακόμη - πλην των όσων ανέφερα - μάλλον **αόρατες** στο πεδίο, όπου τίποτα δεν φαίνεται να έχει αλλάξει και όπου καμία υποστήλωση, καμία σκαλωσιά, δεν υποστηρίζει ετοιμόρροπες στέγες, κανένα στέγαστρο δεν καλύπτει τις διάτρητες οροφές και τους κλονισμένους τοίχους, και τα συντρίμια και τα μπάζα εξακολουθούν να καταπλακώνουν ό,τι απομένει στο εσωτερικό των χώρων. Είναι δε αυτονόητο ότι για καμία από αυτές τις κατεπείγουσες σωστικές επεμβάσεις δεν χρειάζεται μακροχρόνια μελέτη!

β) Ότι μία αποκατάσταση ενός κτηρίου που δεν προβλέπεται να γίνει μουσείο του εαυτού του, προϋποθέτει ότι αφ' ενός γνωρίζομε την ιστορία του και αφ' ετέρου έχουμε καταλήξει ως προς

την μέλλουσα χρήση του, τούτο δε σε συνάρτηση με την νέα χρήση που θα λάβουν τα άλλα κτήρια καθώς και με την γενική εικόνα που επιθυμούμε να δώσουμε σε όλο το κτήμα. Είναι σαφές ότι το παραπάνω σύνθετο ζήτημα ξεφεύγει από τις αρμοδιότητες της Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων Αττικής.

γ) Φορητά κειμήλια στεγάζονται εκτός από την βασιλική έπαυλη και στο παλαιό βουστάσιο, όπως επίσης και άλλης φύσεως αντικείμενα στο διευθυντήριο και το οινοποιείο, καθώς και στα χαλάσματα του ελαιοτριβείου και ενδεχομένως και αλλού. Τα αντικείμενα αυτά με εξαίρεση τα φυλασσόμενα στα δύο πρώτα κτήρια, εξακολουθούν να είναι εντελώς αφύλακτα.

δ) Έχομε στο παρελθόν συστήσει στην Εφορεία να φωτογραφήσει λεπτομερώς ένα - ένα τα δωμάτια, καθώς και τα αντικείμενα, όλα τα αντικείμενα χωρίς προσπάθεια αξιολόγησης, στην θέση που βρίσκονται. Όχι μόνον διότι οι φωτογραφίες αυτές καθ' αυτές αποτελούν ιστορικά ντοκουμέντα (αναφορά στο πρόσφατο παράδειγμα του πύργου του Windsor μετά την πυρκαγιά, όπου αμίμητοι οι Βρετανοί για να αποτυπώσουν με επισημότητα την καταστροφή που αποτελεί μέρος της ιστορίας του ανακτόρου όχι μόνον το αποτύπωσαν, αλλά και εκπόνησαν σειρά πινάκων που τώρα εκτίθενται σε αίθουσα ειδικώς αφιερωμένη στην πυρκαγιά), αλλά και διότι θα βοηθήσουν αργότερα, αν και όταν αποφασισθεί κάτι τέτοιο, στην πιστή αποκατάσταση των εσωτερικών χώρων.

ε) Πρέπει να ανακληθεί η απόφαση της διασποράς των φορητών αντικειμένων σε μουσεία και πινακοθήκες της Χώρας. Το μέτρο αυτό, που είχε λάβει και η Χούντα το 1973, μπορεί να ισχύσει μόνον για εκείνα τα αντικείμενα που συγκεντρώθηκαν το 1975/76 στο Τατόι, κατ' εντολήν της κυβερνήσεως Καραμανλή, από τις άλλες κατοικίες της ελληνικής βασιλικής οικογένειας, αλλά και αυτό κατόπιν μελέτης και με εξαιρετική φειδώ, καθώς μπορούν αυτά να καλύψουν τα κενά από συναφή αντικείμενα που απομακρύνθηκαν από την βασιλική έπαυλη παλαιότερα ή έχουν κλαπεί.

στ) Θα πρότεινα τέλος να εγκαταλειφθεί επί τέλους η τακτική της άκρας μυστικότητας με την οποία εργάζονται και κινούνται οι κρατικές υπηρεσίες, όχι μόνον διότι όλοι αγωνιζόμαστε για τον αυτό σκοπό αλλά και διότι η ενημέρωση αποτελεί καθήκον του κράτους, πόσο μάλλον που το όποιο έργο πραγματοποιείται δαπάναις του Έλληνα φορολογούμενου. Ας δεχθούν δε τα συναρμόδια στην περίπτωση του Τατοΐου υπουργεία **την συνεργασία με έγκυρους μη κυβερνητικούς φορείς, όπως είναι η Ελληνική Εταιρεία** που κατ' επανάληψιν έχει προσφέρει την αρωγή της και έχει έμπρακτα και στην υπόθεση του Τατοΐου διευκολύνει το ΥΠΠΟ, μη φειδωμένη κόπου και χρήματος. Και που επί πλέον διαθέτει κλιμάκιο ειδικών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Περνώντας τώρα από τα κτίσματα στην **χλωρίδα του Τατοΐου**, έχω να πω ότι το **δάσος** προσβεβλημένο από σοβαρές ασθένειες και κυριολεκτικά τσακισμένο από τον βαρύ περυσινό και προπέρσινο χειμώνα, έχει περιέλθει σε κατάσταση άκρας ανησυχητικής, όπως άλλωστε και ο **ελαιώνας και οι οπωρώνες**. Οι μισάνοικτοι κορμοί, τα λυγισμένα δένδρα, τα τσακισμένα κλαδιά παραμένουν όπως τα άφησε η προ έτους θεομηνία την ώρα που η Διεύθυνση Δασών κατασκευάζει παγκάκια, τραμπάλες, κούνιες και περίπτερα! Ελλοχεύει δε ο κίνδυνος πυρκαγιάς. Όσο για την **υποδομή του κτήματος**, υποδομή προστασίας αλλά και μοναδική υποδομή περιπάτου μεγάλης αποτελεσματικότητας και υψηλής, καίτοι απέριτης, αισθητικής, ήτοι τα πεζούλια, τα γεφύρια, τα χαντάκια, οι αναλημματικοί τοίχοι, υδραγωγεία, υδατοδεξαμενές, μικρές τεχνητές λίμνες, τεχνητά σπήλαια κυριολεκτικά αποσυντίθενται: ίσως να μην γνωρίζετε ότι πρόκειται για το σημαντικότερο σωζόμενο έργο οδοποιίας των κυβερνήσεων του Αλεξάνδρου Κουμουνδούρου στην δεκαετία του 1870, αλλά και καύχημα των δύο πρώτων διευθυντών του Τατοΐου, των Δανών Λουδοβίκου Μύντερ και Όθωνος Βάισμαν. Και φυσικά, όπως ολόκληρο το κτήμα, του βασιλέως Γεωργίου του Α'. Είναι δε εύνοια μεγάλη της τύχης ότι ακόμη ζουν και βρίσκονται εν πλήρη ακμή άτομα που διαχειρίστηκαν το δάσος του Τατοΐου σε ευτυχέστερες γιά το Κτήμα ημέρες. Θα μπορούσαν αυτοί, και αναφέρομαι κυρίως αλλ' όχι αποκλειστικώς στον γεωπόνο κ. Χρήστο Λελίγκο που εργάσθηκε στο Τατόι επί 47 1/2 χρόνια (1954-2003) και γνωρίζει κάθε σπιθαμή του δάσους και της όλης έκτασης, να διδάξουν και να κατευθύνουν νεωτέρους ώστε το πολύτιμο αυτό κεφάλαιο της γνώσης να μην χαθεί και ν' αποφευχθούν πειραματισμοί και αυθαιρεσίες...

Παράλληλα συνεχίζεται το όνειδος, το αχαράκτηριστο αίσχος στο εντελώς αφύλακτο **βασιλικό κοιμητήριο**, όπου δεν είναι σπάνιο να δει κανείς το ίχνος λασπωμένης ροδιάς μηχανής στο μάρμαρο τάφου!

Όσotόσο η σύγχρονη Ελλάδα μπορεί να παραδειγματιστεί εις ό,τι αφορά την μεταχείριση του Τατοΐου, εγκύπτοντας στην ίδια την ιστορία της. Υπενθυμίζω ότι η **Α' Αβασίλευτη Δημοκρατία** (1924-1935) είχε συμπεριφερθεί πολιτισμένα στο Τατόι και από την πρώτη

στιγμή κινήθηκε νομοθετικά για την αποτελεσματική προστασία του. Συγκρότησε τον Αύγουστο κιόλας του 1924, μία ειδική υπηρεσία, το **Ειδικόν Ταμείον Τατοΐου**, την οποία προικοδότησε με ειδικό κονδύλι από τον ισχνότατο τότε εθνικό προϋπολογισμό. Ίδρυσε στον χώρο του μία πρότυπη γεωργική σχολή για ορφανά του πολέμου και φρόντισε, προσθέτοντας στο υπάρχον προσωπικό νέα ικανότατα άτομα, και θεσπίζοντας **φορολογικές ελαφρύνσεις** και **απαλλαγές** εις ό,τι αφορά μέρος της παραγωγής του κτήματος, να αναδείξει το Τατόι σε πρότυπο κτήματος αναψυχής και παραγωγής. Και το επέτυχε πλήρως, με τα μέτρα φυσικά της εποχής εκείνης.

Η **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ** που θεωρεί την τοποθέτηση απέναντι στην πρόκληση που λέγεται Τατόι ως **κριτήριο στοιχειώδους πολιτισμού**, καταπιάσθηκε με το κτήμα από την επομένη των σεισμών του **1999** που τόσο έθιξαν τα εγκαταλελειμμένα και ερειπωμένα κτήρια του. Η πρώτη μέριμνα αφορούσε τον χαρακτηρισμό του ως διατηρητέο. **Προς διευκόλυνση της Α' Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων** εξεπόνησε χάρη στις χορηγίες που συγκέντρωσε και στην εργασία του κ. Ιάσωνα Καβαλλίνη, **έναν φάκελο αποτυπώσεων και φωτογραφιών** των περισσότερων κτηρίων του κτήματος, τον οποίον συνοδεύοντάς τον με ιστορικά και άλλα σχόλια παρέδωσε στο ΥΠΠΟ, καταθέτοντας ταυτόχρονα **την αίτηση χαρακτηρισμού**. Η προσπάθεια ευοδώθηκε μετά μία περίπου τριετία από το **Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων** (Σεπτέμβριος 2003). Το βήμα αυτό δεν ήταν παρά μία αρχή. Στην συνέχεια η Ε.Ε. δημιούργησε **ειδική επιτροπή** με στόχο την επεξεργασία μιας **σφαιρικής προτάσεως** για το μέλλον του χώρου, πρόταση την οποία στις γενικές της γραμμές απευθύνει **σήμερα** τόσο στην **Κυβέρνηση** όσο και σε ολόκληρη την **κοινωνία**. Διότι το Τατόι είναι υπόθεση που μας αφορά όλους και τον καθένα από εμάς προσωπικά. Λόγω δε της απουσίας προηγούμενου σχετικού παραδείγματος στον ελλαδικό χώρο, η Ε. Ε. ανεζήτησε μοιραίως πρότυπα στο εξωτερικό. Ζήτησε, έλαβε και επεξεργάσθηκε, προσαρμόζοντάς τα στα ελληνικά δεδομένα, πλήρη στοιχεία ως προς το καθεστώς κάτω από το οποίο λειτουργούν τα ανάκτορα και τα πάρκα στην Μεγάλη Βρετανία στα οποία δεν κατοικεί πλέον η βασιλική οικογένεια και τα οποία είναι ανοικτά στο κοινό. Αποτελούν δε μονάδες εξαιρετικά επικερδείς, πλήρως αυτοχρηματοδοτούμενες και συνεχώς βελτιούμενες, στηριζόμενες αποκλειστικώς στα εισοδήματά τους.

Κώστας Σταματόπουλος
Αντιπρόεδρος Ελληνικής Εταιρείας
Πρόεδρος Επιτροπής Τατοΐου

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

Τριπόδων 28, 10558 Αθήνα, Τηλ: +30 210-3226693, -3225245, Fax: +30210-3225240,

E-mail: elet@ellinikietairia.gr – Ιστοσελίδα: www.ellinikietairia.gr

Συνοπτική παρουσίαση των προτάσεων της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ για το Τατόι

Βασικές αρχές:

- 1) Ο σεβασμός της ιστορικής φυσιογνωμίας του κτήματος, στον οποίο τον κυρίαρχο λόγο είχε ανέκαθεν η φύση.
- 2) Η επίτευξη πλήρους οικονομικής αυτόαρκειας.
- 3) Η ανάδειξη και η αξιοποίηση όλων των παραμέτρων της πραγματικότητας του κτήματος που είναι ιστορικός τόπος, κτήμα αναψυχής και δυνάμει παραγωγική αγροτική και κτηνοτροφική ενότητα.

Σύσταση ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΑΤΟΪΟΥ (Ο.Τ.), υπό την συνεποπτεία των υπουργείων Πολιτισμού, Περιβάλλοντος και Γεωργίας, με την συμμετοχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Πιθανοί συνεργαζόμενο φορείς: η *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, η *Ακαδημία Αθηνών*, το *Εθνικό Ιστορικό Μουσείο*, το *Γεωργικό Πανεπιστήμιο*, η *Ορνιθολογική Εταιρεία* κ.ά.

Επιδιωκόμενος στόχος: η λελογισμένη χρήση του Τατοΐου ως χώρου πολιτισμού, αναψυχής και ήπιου αθλητισμού.

- Εκπόνηση οικονομοτεχνικής μελέτης με ορίζοντα δωδεκαετίας, χωρισμένη σε τέσσερις φάσεις. Στην πρώτη φάση η κρατική οικονομική επιχορήγηση είναι 100% και εν συνεχεία μειώνεται σταδιακά, αναπληρούμενη από τα σταδιακά αυξανόμενα έσοδα του Ο.Τ. που συγκεντρώνονται από την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει το κτήμα. Ένας από τους στόχους της μελέτης είναι να καταστεί ο Ο.Τ. πλήρως αυτοχρηματοδοτούμενος στο πέρας μιας δωδεκαετίας.
- Εκπόνηση μελέτης ως προς την φέρουσα ικανότητα του κτήματος, βάσει της οποίας θα καθοριστεί ο ανώτατος ημερήσιος αριθμός επισκεπτών.
- Εκπόνηση μελέτης για τους τρόπους κυκλοφορίας μέσα στο κτήμα. Αποκλεισμός του αυτοκινήτου από τον ιστορικό πυρήνα του.

Πόροι του *Οργανισμού Τατοΐου*: κρατική επιχορήγηση, ευρωπαϊκά προγράμματα, χορηγίες, εκμετάλλευση των δυνατοτήτων του κτήματος.

I) Πολιτιστική διάσταση:

- 1) Ιστορία: Δημιουργία ενός μουσείου διαρθρωμένου σε τρεις αυτοτελείς ενότητες:
Α) *Μουσείο της ιστορίας του κτήματος* (κτήρια, κήποι, αρχαιολογικοί χώροι, επισκέπτες, ιστορικά γεγονότα αλλά και πανίδα και χλωρίδα του Τατοΐου/Πάρνηθας και ενότητα αφιερωμένη στην γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή).
Β) *Μουσείο Δυναστείας Γεωργίου Α΄* σε ορισμένους χώρους της βασιλικής επαύλεως.
Γ) Μουσείο οχημάτων/αμαξών, αυτοκινήτων.

- Εκπόνηση σχετικού ενημερωτικού υλικού. Προώθηση ιστορικής έρευνας. Σύσταση εξειδικευμένης βιβλιοθήκης.
- Ιδιαίτερη προστασία του βασιλικού κοιμητηρίου.

- 2) Εκδηλώσεις – περιοδικές εκθέσεις. Χωροθέτησή τους σε κατάλληλα υπάρχοντα κτήρια.
- 3) Οργάνωση χώρου για πνευματικές συναντήσεις πάνω σε σταθερή περιοδική βάση ή έκτακτες (με την ευθύνη ή υπό την αιγίδα της Ακαδημίας Αθηνών).
- 4) Δημιουργία μικρού υπαιθρίου θεάτρου στη θέση των λατομείων, για μουσικές εκδηλώσεις.

II) Φιλοξενία:

- 1) Δημιουργία ενός hôtel de charme υψηλών προδιαγραφών, στο κτήριο του παλαιού ξενοδοχείου, των εργατόσπιτων, καθώς και στο κτήριο των αξιωματικών της Φρουράς.
- 2) Δημιουργία ενός ξενώνα προσωπικοτήτων.

III) Εστίαση:

- 1) Δημιουργία ενός εστιατορίου με δυνατότητα ταυτόχρονης λειτουργίας ως πολυχώρου για πολιτιστικές ή κοινωνικές εκδηλώσεις (κτήριο στρατώνων).

IV) Αθλητισμός/Υπαίθρια αναψυχή:

- 1) Δημιουργία γηπέδων τένις κ. ά.
- 2) Εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει το δάσος και ο ορεινός όγκος προς το Κακούρθι και το Κατσιμίδι για περίπατο και ορειβασία. Πιθανή συνεργασία με τον Ιππικό Όμιλο Τατοΐου.

V) Αξιοποίηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής του κτήματος:

- 1) Παραγωγή οικολογικών προϊόντων.
- 2) Δημιουργία παραδοσιακού οινοποιείου και ελαιοτριβείου με την συνεργασία αντιστοίχων ιδιωτικών εταιρειών / αποκατάσταση κτηρίων με δαπάνη των εταιρειών αυτών, εκμετάλλευση προϊόντων.

VI) Δημιουργία, σε απόκεντρο σημείο του κτήματος – πιθανώς στο κτήριο του Προβατοκομείου στο Μπάφι – ενός **εργαστηρίου παραγωγής υλικών για πρότυπες αναστηλώσεις** και οικοδομές υψηλής ποιότητας.

VII) Επαναλειτουργία του ναού της Αναστάσεως στο Παλαιόκαστρο υπό προϋποθέσεις.

Το πλέγμα των ανωτέρω δραστηριοτήτων αναλαμβάνεται άμεσα ή τελεί υπό την εποπτεία του *Οργανισμού Τατοΐου*.

ΚΤΗΜΑ ΤΑΤΟΪΟΥ- Ένα κτήμα για όλους τους Έλληνες

Το Τατόι πέραν της φυσικής ομορφιάς είναι εξετάσεις πολιτισμού είναι κριτήριο του πόσο πολιτισμένοι είμαστε

Τι είναι το Κτήμα Τατοΐου:

- Πρόκειται για έκταση 40.000 στρεμμάτων στρέμματα που ανήκε στην βασιλική οικογένεια της Ελλάδας. Το μεγαλύτερο μέρος είναι δασός και περιλαμβάνει τμήμα του Εθνικού Δρυμού Πάρνηθας. 20.000 στρέμματα έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα και προστατεύονται επί πλέον από το ΥΠΠΟ
- Διαθέτει σπάνια υποδομή κτήματος αναψυχής και εκμετάλλευσης (κήποι, αλέες, οπωρώνες, ελαιώνες, αμπελώνες, δασικοί δρόμοι, πέτρινες γέφυρες, μικρές τεχνητές λίμνες κλπ). Ανέκαθεν ήταν χώρος επισκέψιμος από το κοινό, μόνο το 0,5 % του χώρου ήταν ο ιδιωτικός χώρος των βασιλέων. Περιλαμβάνει περί τα 45 κτήρια ποικίλων χρήσεων, από τα οποία αρκετά έχουν καταρρεύσει τα υπόλοιπα σαπίζουν.

Γιατί πρέπει να προστατευτεί:

- Βρίσκεται μόλις 25 χιλιόμετρα από το κέντρο της Αθήνας και αποτελεί το μεγαλύτερο ελεύθερο χώρο πρασίνου και από τους τελευταίους εναπομείναντες πνεύμονες πρασίνου του λεκανοπεδίου
- Αποτελεί μοναδικό αρχιτεκτονικό σύνολο της περιόδου 1870-1955, ανακτορικού αγροκτήματος, κτήρια του οποίου είναι έργα διακεκριμένων αρχιτεκτόνων (Ερνέστος, Τσίλλερ, Σάββας, Μπούκης, Αναστάσιος Μεταξάς, Μανώλης Λαζαρίδης, Κωνσταντίνος Σακελλάριος).
- Είναι χώρος ιστορικός στον οποίον διαδραματίστηκαν σημαντικά γεγονότα της νεώτερης και σύγχρονης ελληνικής ιστορίας
- Καταλλήλως εκμεταλλεζόμενο, παρέχει πολλές δυνατότητες για αναψυχή, αθλητισμό, εκπαίδευση και πολιτισμό.

Ιστορικό Τατοΐου

- Στη θέση του κεντρικού πυρήνα του κτήματος ήταν η αρχαία Δεκέλεια, ένας από τους Δήμους της Αττικής που έλαβε το ονομά της από τον ήρωα Δέκελο. Στη Δεκέλεια διαδραματίστηκε ένα από τα κύρια επεισόδια του Πελοποννησιακού πολέμου.
- Μνεία σε γραπτή πηγή του έτους 1552, ενός Αρβανίτη γαιοκτήμονα ονόματι Αρτίκη Τατόη. Όμως είναι άγνωστη η σχέση του με το Τατόι.
- Στους προεπαναστατικούς χρόνους ο πυρήνας του κτήματος αποτελείτο από τρία οθωμανικά τσιφλίκια: το Τατόι, το Λιόπεσι και τα Μαχούνια.
- Μετά την απελευθέρωση της Αττικής το Τατόι αγοράζεται (1835) από τον φαναριώτη Αλέξανδρο Καντακουζηνό και το Λιόπεσι/ Μαχούνια

- (1842) από τον επίσης φαναριώτη Σκαρλάτο Σούτζο, σύζυγο της Ελπίδας Αλ. Καντακουζηνού.
- Μετά από διαπραγματεύσεις ενάμισυ έτους τα τρία όμορα κτήματα του ζεύγους Σούτζου αγοράζονται από τον βασιλέα Γεώργιο Α' στις 15 Μαΐου 1872. Αποτελούν στο εξής το βασιλικό κτήμα Τατόι.
 - Το Τατόι επεκτείνεται περαιτέρω στα 1877-78 και 1891, αγγίζοντας την μείζονα έκτασή του 47.407 στρέμματα.
 - Στα 1872-74 κτίζεται, μαζί με πολλά αγροτικά κτίσματα, μία πρώτη βασιλική κατοικία. Στα 1884 με 1886, κτίζεται το οριστικό ανάκτορο που θα πρωτοκατοικηθεί το 1889. Αποτελεί αντίγραφο της έπαυλης Ferme/Farmhouse του ανακτορικού συγκροτήματος του Πέτερχοφ, έξω από την Αγία Πετρούπολη.
 - Μέχρι το 1948 λειτούργησε ως θερινή κατοικία της βασιλικής οικογένειας και από το 1948 και ως την αναχώρηση της βασιλικής οικογένειας (Δεκ. 1967) ως μόνιμη κατοικία της. Από το 1925 ως το 1935 χρησιμοποιήθηκε ως θερινή κατοικία του Προέδρου της Δημοκρατίας.
 - Πολλές προσωπικότητες διεθνούς φήμης φιλοξενήθηκαν ή επισκέφτηκαν το Τατόι. Τρεις ελληνικές κυβερνήσεις ορκίστηκαν εκεί: του Ελευθέριου Βενιζέλου (Αυγ. 1915), του Δημ. Ράλλη (Νοεμ. 1920) και του Γ. Παπανδρέου (Φεβ. 1964).
 - Μεγάλο μέρος του κτήματος κάηκε το 1916, το 1945 και το 1974. Κάθε φορά, εκτός από την τελευταία, το Τατόι αναγεννιόταν από τις τέφρες του.
 - Αποκτήθηκε από το Ελληνικό Δημόσιο το Μάρτιο του 2003.

Από τι κινδυνεύει σήμερα το κτήμα:

- Κίνδυνος από πυρκαγιές.
- Κίνδυνος από οικοπεδοποίηση
- Τα δένδρα αργοπεθαίνουν γιατί έχουν προσβληθεί από ασθένειες και από τις πρόσφατες βαρυχειμωνιές
- Ελάχιστα έχει κάνει τα δύο τελευταία χρόνια για τη συντήρηση των κτιρίων που μαραζώνουν και πέφτουν ή των προσωπικών αντικειμένων που βρίσκονται στο έλεος των καιρικών συνθηκών ή των διαφόρων επιτήδειων που τα αφαιρούν
- Είναι δημόσιος χώρος αφύλακτος
- Ο σεισμός του 1999 κατέστρεψε κάποια κτίρια
- Αυτοκίνητα , ρύπανση, θόρυβος μέσα στο κτήμα
- Σκουπίδια και κάδοι που δεν αδειάζουν

Η Ελληνική Εταιρεία και το Τατόι

Η ενίσχυση της Ελληνικής Εταιρείας για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς με το Τατόι χρονολογείται από την επόμενη των σεισμών του 1999.

- Προσπάθησε να στρέψει το ενδιαφέρον του ΥΠΠΟ στη διάσωση του, Τατοΐου με επιστολές προς αυτό και ξεναγήσεις στελεχών του.
- Εκπόνησε πλήρη φάκελλο αποτυπώσεων, φωτογραφιών και ιστορικών τεκμηριώσεων των περισσότερων κτηρίων του, τον οποίο υπέβαλε στο ΥΠΠΟ.
- Κατέθεσε αίτηση χαρακτηρισμού του Τατοΐου ως διατηρητέου συνόλου για λόγους ιστορικούς και περιβαλλοντικούς.
- Υποστήριξε το αίτημα της ενώπιον του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων,
- Επέτυχε τον χαρακτηρισμό του Τατοΐου από το ΥΠΠΟ και συμμετείχε στην διατύπωση της σχετικής υπουργικής αποφάσεως.
- Συγκρότησε ειδική επιτροπή με στόχο την εκπόνηση πρότασης λειτουργίας και αξιοποιήσεως του κτήματος, κατά τρόπο σύμφωνο με τη φύση του.
- Προέβαλε το ιστορικό έργο του Κ.Μ. Σταματόπουλου Το Χρονικό του Τατοΐου (1800-2003), που παρουσιάζει λεπτομερώς την ιστορία του κτήματος.
- Πρόταση συνεργασίας στο ΥΠΠΟ και συνεχής ώχληση των υπευθύνων καταγγέλοντας την εγκατάλειψη του κτήματος.
- Ανακοίνωση σε συνέντευξη τύπου των πορισμάτων και των προτάσεων της Επιτροπής Τατοΐου.
- Επεξεργασία νομικού πλαισίου οργανισμού στον οποίο θα υπαγόταν και το Τατόι.

Οι προτάσεις της Ελληνικής Εταιρείας

- Βασικές αρχές
- Ο σεβασμός της ιστορικής φυσιογνωμίας του κτήματος στο οποίο **τον κυρίαρχο λόγο ανέκαθεν είχε η φύση.**
- Η επίτευξη πλήρους οικονομικής αυτάρκειας.
- Η ανάδειξη και η αξιοποίηση όλων των παραμέτρων της πραγματικότητας του κτήματος, που είναι:
 - Ιστορικός τόπος
 - Κτήμα αναψυχής
 - Αγροτική και κτηνοτροφική παραγωγική ενότητα.

Με βάση τις ανωτέρω αρχές νέες χρήσεις θα δοθούν **στα υπάρχοντα αποκλειστικών κτήρια** που θα υπηρετούν του τομείς.

1) Πολιτισμός

- Μουσείο διαρθρωμένο σε τρεις ενότητες: ιστορία του κτήματος, Δυναστεία του Γεωργίου Α', οχήματα (άμαξες-αυτοκίνητα).
- Εκδηλώσεις- περιοδικές εκθέσεις.
- Οργάνωση χώρου για πνευματικά συμπόσια σε μόνιμη βάση υπό την αιγίδα της Ακαδημίας Αθηνών.
- Δημιουργία Κέντρου για το Περιβάλλον 9φυσικό και δομημένο).
- Θέατρο στο χώρο των λατομείων για μουσικές εκδηλώσεις.

2) Φιλοξενία.

- Δημιουργία ενός hotel de charme στους χώρους του παλιού ξενοδοχείου και στα γύρω κτήρια.
- Δημιουργία ξενώνας προσωπικοτήτων

3) Εστίαση

- Εστιατόριο με δυνατότητα ταυτόχρονης λειτουργίας ως πολυχώρου για πολιτιστικές/κοινωνικές εκδηλώσεις.

4) Αθλητισμός /υπάιθρια αναψυχή

- Γήπεδα τένις κ.α.
- Εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει το δάσος και ο ορεινός όγκος στις υπώρειες της Πάρνηθας για περίπατο-πεζή ή με ποδήλατο-και ορειβάσια. Ιππασία.

5) Αξιοποίηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής

- Παραγωγή βιολογικά καθαρών προϊόντων
- Δημιουργία/επαναλειτουργία παραδοσιακού οινοποιείου και ελαιολατοποιείου.
- Επαναλειτουργία ιπποφορβίου, βουστασίου και χοιροστασίου.

6) Δημιουργία εργαστηρίου παραγωγής υλικών για πρότυπες αναστηλώσεις.

Δε θα επιτρέπεται στον διατηρητέο πυρήνα του κτήματος η χρήση αυτοκινήτου και μηχανής.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής
Κληρονομιάς

Τριπόδων 28, 10558 Αθήνα, Τηλ: +30 210-3226693, -3225245, Fax: +30210-3225240
E-mail: elet@ellinikietairia.gr – Ιστοσελίδα: www.ellinikietairia.gr

Συνοπτική παρουσίαση των προτάσεων της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ
για το Τατόι

Βασικές αρχές:

- 1) Ο σεβασμός της ιστορικής φυσιογνωμίας του κτήματος, στον οποίο τον κυρίαρχο λόγο είχε ανέκαθεν η φύση.
- 2) Η επίτευξη πλήρους οικονομικής αυτάρκειας.
- 3) Η ανάδειξη και η αξιοποίηση όλων των παραμέτρων της πραγματικότητας του κτήματος που είναι ιστορικός τόπος, κτήμα αναψυχής και δυνάμει παραγωγική αγροτική και κτηνοτροφική ενότητα.

Σύσταση ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΑΤΟΪΟΥ (Ο.Τ.), υπό την συνεποπτεία των υπουργείων Πολιτισμού, Περιβάλλοντος και Γεωργίας, με την συμμετοχή της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Πιθανοί συνεργαζόμενο φορείς: η *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*, η *Ακαδημία Αθηνών*, το *Εθνικό Ιστορικό Μουσείο*, το *Γεωργικό Πανεπιστήμιο*, η *Ορνιθολογική Εταιρεία κ.ά.*

Επιδιωκόμενος στόχος: η λελογισμένη χρήση του Τατοΐου ως χώρου πολιτισμού, αναψυχής και ήπιου αθλητισμού.

- Εκπόνηση οικονομοτεχνικής μελέτης με ορίζοντα δωδεκαετίας, χωρισμένη σε τέσσερις φάσεις. Στην πρώτη φάση η κρατική οικονομική επιχορήγηση είναι 100% και εν συνεχεία μειώνεται σταδιακά, αναπληρούμενη από τα σταδιακά αυξανόμενα έσοδα του Ο.Τ. που συγκεντρώνονται από την εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει το κτήμα. Ένας από τους στόχους της μελέτης είναι να καταστεί ο Ο.Τ. πλήρως αυτοχρηματοδοτούμενος στο πέρας μιας δωδεκαετίας.
- Εκπόνηση μελέτης ως προς την φέρουσα ικανότητα του κτήματος, βάσει της οποίας θα καθοριστεί ο ανώτατος ημερήσιος αριθμός επισκεπτών.
- Εκπόνηση μελέτης για τους τρόπους κυκλοφορίας μέσα στο κτήμα. Αποκλεισμός του αυτοκινήτου από τον ιστορικό πυρήνα του.

Πόροι του *Οργανισμού Τατοΐου*: κρατική επιχορήγηση, ευρωπαϊκά προγράμματα, χορηγίες, εκμετάλλευση των δυνατοτήτων του κτήματος.

Ι) Πολιτιστική διάσταση:

- 1) Ιστορία: Δημιουργία ενός μουσείου διαρθρωμένου σε τρεις αυτοτελείς ενότητες:
Α) *Μουσείο της ιστορίας του κτήματος* (κτήρια, κήποι, αρχαιολογικοί χώροι, επισκέπτες, ιστορικά γεγονότα αλλά και πανίδα και χλωρίδα του

Τατοΐου/Πάρνηθας και ενότητα αφιερωμένη στην γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή).

Β) Μουσείο Δυναστείας Γεωργίου Α' σε ορισμένους χώρους της βασιλικής επαύλεως.

Γ) Μουσείο οχημάτων/αμαξών, αυτοκινήτων.

- Εκπόνηση σχετικού ενημερωτικού υλικού. Προώθηση ιστορικής έρευνας. Σύσταση εξειδικευμένης βιβλιοθήκης.

- Ιδιαίτερη προστασία του βασιλικού κοιμητηρίου.

- 2) Εκδηλώσεις – περιοδικές εκθέσεις. Χωροθέτησή τους σε κατάλληλα υπάρχοντα κτήρια.
- 3) Οργάνωση χώρου για πνευματικές συναντήσεις πάνω σε σταθερή περιοδική βάση ή έκτακτες (με την ευθύνη ή υπό την αιγίδα της Ακαδημίας Αθηνών).
- 4) Δημιουργία μικρού υπαιθρίου θεάτρου στη θέση των λατομείων, για μουσικές εκδηλώσεις.

II) Φιλοξενία:

- 1) Δημιουργία ενός hôtel de charme υψηλών προδιαγραφών, στο κτήριο του παλαιού ξενοδοχείου, των εργατόσπιτων, καθώς και στο κτήριο των αξιωματικών της Φρουράς.
- 2) Δημιουργία ενός ξενώνα προσωπικότητας.

III) Εστίαση:

- 1) Δημιουργία ενός εστιατορίου με δυνατότητα ταυτόχρονης λειτουργίας ως πολυχώρου για πολιτιστικές ή κοινωνικές εκδηλώσεις (κτήριο στρατώνων).

IV) Αθλητισμός/Υπαιθρια αναψυχή:

- 1) Δημιουργία γηπέδων τένις κ. ά.
- 2) Εκμετάλλευση των δυνατοτήτων που παρέχει το δάσος και ο ορεινός όγκος προς το Κακούρθι και το Κατσιμίδι για περίπατο και ορειβασία. Πιθανή συνεργασία με τον Ιππικό Όμιλο Τατοΐου.

V) Αξιοποίηση της γεωργικής και κτηνοτροφικής παραγωγής του κτήματος:

- 1) Παραγωγή οικολογικών προϊόντων.
- 2) Δημιουργία παραδοσιακού οινοποιείου και ελαιολατρείου με την συνεργασία αντιστοίχων ιδιωτικών εταιρειών / αποκατάσταση κτηρίων με δαπάνη των εταιρειών αυτών, εκμετάλλευση προϊόντων.

VI) Δημιουργία, σε απόκεντρο σημείο του κτήματος – πιθανώς στο κτήριο του Προβατοκομείου στο Μπάφι – ενός **εργαστηρίου παραγωγής υλικών για πρότυπες αναστηλώσεις** και οικοδομές υψηλής ποιότητας.

VII) Επαναλειτουργία του ναού της Αναστάσεως στο Παλαιόκαστρο υπό προϋποθέσεις.

Το πλέγμα των ανωτέρω δραστηριοτήτων αναλαμβάνεται άμεσα ή τελεί υπό την εποπτεία του *Οργανισμού Τατοΐου*.

Εκθεση Τατοίου.

Ι) Ανακτορική ενότητα.

Βασιλική έπαυλη. Αντίγραφο από τον αρχιτέκτονα **Σάββα Μπούκη** της επαύλεως που ανήγειρε στα 1826 -28 ο αρχιτέκτων Adam Menelaus, στο πάρκο των ανακτόρων του Peterhof, στην Αγία Πετρούπολη, για λογαριασμό του τσάρου Νικολάου Α΄, γνωστής με το όνομα **Ferme, Farm** ή **Farmhouse**. Η ανέγερσή της ξεκίνησε το **1884** και πρωτοκατοικήθηκε από τον Γεώργιο Α΄ και την οικογένειά του το **1889**, ως θερινή κατοικία. Στα **1937-39** υπέστη μία ατυχή μεγάλης εκτάσεως εκσυγχρονιστική ανάπλαση. Επισκευάσθηκε μία δεύτερη φορά το **1947/48**, ύστερα από την λεηλασία της στην διάρκεια των "Δεκεμβριανών" (1944/45). Από τα τέλη του 1948 έως τα τέλη του 1967 διετετέλεσε ως η μόνιμη κατοικία της ελληνικής βασιλικής οικογένειας.

Υπασπιστήριο. Κτίζεται από τον **Σάββα Μπούκη**, ταυτόχρονα σχεδόν με τα ανάκτορα ως υπασπιστήριο, εντός του οποίου υπήρχε μία ανεξάρτητη αίθουσα *σφαιριστηρίου*. Επισκευάζεται ριζικά περί το 1936/37, από τον αρχιτέκτονα **Αναστάσιο Μεταξά**. Υπέστη κακοποιήσεις στον όροφο τα χρόνια της Χούντας.

Κτίριο προσωπικού. Έτος ανεγέρσεως **1913/1914**. Στα χρόνια της Α΄ Αβασίλευτης Δημοκρατίας φιλοξένησε το *Εθνικό Αγροτικό Ορφανοτροφείο Δεκελείας*, που λειτούργησε ως τα 1935 ως πρότυπη γεωργική σχολή.

Κτήριο τηλεπικοινωνιών. Οικοδομήθηκε μέσα στην δεκαετία του **1880**. Υπέστη σοβαρή καταστροφή στην πυρκαϊά του 1916. Μετά την αποκατάστασή του, εξακολούθησε να λειτουργεί ως τα τέλη του 1967.

Οικία Στουρμ. Πρόκειται για κατοικία του αρχαιονοποιού και αργότερα του δασονόμου του κτήματος. Κτίσθηκε περί το **1873/4**, ταυτόχρονα με το πρώτο ανάκτορο που ήταν έργο του Ερνέστου Τσίλλερ. Έλαβε το όνομα του γερμανού δασονόμου Στουρμ που την κατοίκησε επί μακρόν. Υπέστη σοβαρή καταστροφή από τον σεισμό του 1999, και τους μετέπειτα βαρείς χειμώνες.

Μαγειρεία. Κτίζονται την διετία **1937/39** στην θέση των παλαιότερων μαγειρειών. Επικοινωνούν με την βασιλική έπαυλη μέσω υπόγειας στοάς. Διασώζουν σχεδόν πλήρως τον εξοπλισμό τους. Πιθανός αρχιτέκτων ο Κωνσταντίνος Σακελλάριος.

Τα γκαράζ. Κτίσθηκαν περί το **1938**, στην θέση των σταύλων που είχαν καεί το 1916.

Οικία φροντιστή. Κατοικία του επί κεφαλής του ανδρικού προσωπικού της βασιλικής επαύλεως.

*Στρατώνες Ανακτορικής Φρουράς και Χωροφυλακής. Έτος ανέγερσης: περί το 1910. Πιθανός αρχιτέκτων **Αναστάσιος Μεταξάς**. Την δεκαετία 1970 και ως τον σεισμό του 1999, είχε παραχωρηθεί στον σύλλογο Οι φίλοι του δάσους.*

II) Διοικητική και αγροτική ενότητα.

*Το διευθυντήριο. Έτος ανέγερσης: 1939. Αρχιτέκτων: **Κωνσταντίνος Σακελλάριος**. Αντικαθιστά στην ίδια θέση παλαιότερο κτήριο ιδίας χρήσεως. Αποτελείται από χώρο γραφείων (γραφείο διευθυντού, λογιστήριο κ.α) και από διαμέρισμα κατοικίας. Υπέστη εν συνεχεία μετατροπές. Παρά το γεγονός ότι επλήγη καίρια από τον σεισμό του 1999, συνέχισε να χρησιμοποιείται ως τον Μάρτιο του 2003. Φιλοξενούσε επίσης το αρχείο του κτήματος.*

Το δασονομείο. Κατοικία και εν συνεχεία γραφείο του διευθυντή δασών του κτήματος Τατοίου. Κτίσθηκε την περίοδο 1910 - 1914. Από τα 1954 ως τα 1960 χρησιμοποιήθηκε ως κατοικία του δανού γαλακτοκόμου.

Κτήριο Αξιωματικών της Φρουράς. Ανεγέρθη περί το 1890 και χρησιμοποιήθηκε για ποικίλους σκοπούς ως τα τέλη του 1967.

*(Θερμοκήπιο λαχανικών. Κτίσθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1950. Την εποχή εκείνη ανακτορικός αρχιτέκτων ήταν ο **Κωνσταντίνος Γκίνης**.)*

Σταθμός Χωροφυλακής. Κτίσθηκε περί το 1930, στην θέση κατεδαφισθέντος εργατόσπιτου. Αποτελεί μέχρι σήμερα τον τοπικό αστυνομικό σταθμό.

*Το ξενοδοχείο. Κτίσθηκε περί το 1890, πιθανώς από τον **Αναστάσιο Μεταξά**. Λειτουργήσε ως το 1935/1936 με το όνομα Τατόιον, το τελευταίο διάστημα ως παράρτημα του ξενοδοχείου Σέσιλ στο Κεφαλάρι της Κηφισιάς. Εν συνεχεία χρησιμοποιήθηκε για ποικίλες χρήσεις. Μεταπολεμικώς εγκαταστάθηκε στο ισόγειό του η λέσχη των αξιωματικών της Ανακτορικής Φρουράς Τατοίου.*

Μονόχωρο κτήριο αποθήκης/ αμαξοστασίο. Είναι σύγχρονο του ξενοδοχείου.

Εργατόσπιτα.

1) Η δυτική πτέρυγα. Ανεγέρθη πριν από τα 1878.

Αποτελείται από συγκρότημα τριών μικρών διαμερισμάτων

στο ισόγειο, ενώ η σοφίτα χρησιμοποιήθηκε ως χώρος αποθηκευτικός. Στην δυτική άκρη του συγκροτήματος υπήρχε εγκαρσίως ένα ανεξάρτητο οίκημα: το **χάνι του Τατοίου**, γνωστό ως χάνι του Λύγδα και από τα 1930 και μετά ως Ανακτορικών δάσος.

- 2) Η ανατολική πτέρυγα. Κτίσθηκε **περί το 1880** και αποτελείται επίσης από τρία μικρά διαμερίσματα. Στο δυτικότερο λειτούργησε στον Μεσοπόλεμο το **σχολείο** για τα παιδιά του κτήματος και χρησιμοποιήθηκε επίσης ως **κατοικία του δασκάλου**.
- 3) Μικρό συγκρότημα κατοικιών ανάμεσα στον σταθμό Χωροφυλακής, το μαραγκούδικο και το πλυσταριό. Κτίσθηκε την δεκαετία του **1890**.
- 4) Κτήριο εποχικών εργατών. Κτίσθηκε κατά την διετία **1937 - 1938** και εν συνεχεία υπέστη αναπλάσεις στις αρχές της δεκαετίας του 1950, όταν βελτιώθηκαν σ' αυτό οι όροι υγιεινής. Είχε τρεις κυρίους κοιτώνες: για τους ντόπιους εργάτες, για τους "ξένους" (που ήσαν κυρίως Ηπειρώτες) και για τις γυναίκες.

Η "Μάνδρα". Συγκρότημα τριών κατοικιών και εργαστηρίων γύρω από μία κεντρική αυλή. Κτίσθηκε περί το **1928 - 1930**. Στα **1937 - 38** προστέθηκαν στην δυτική πλευρά, ένα ξυλουργείο, ένα σιδηρουργείο, ένα πλυντήριο και ένα αποχωρητήριο.

Το παλαιό βουστάσιο. Πρόκειται για κτίσμα **των μέσων της δεκαετίας του 1870**. Στα 1972/73 κατέρρευσε η στέγη του και αντικαταστάθηκε πρόχειρα από πλάκα από μπετόν. Από τα 1975 και πέρα μετετράπη σε χώρο φύλαξης φορητών κειμηλίων της βασιλικής οικογένειας που προέρχονται από τις διάφορες κατοικίες της. Αποθηκεύονται επίσης εκεί οι βασιλικές άμαξες τελετών.

Ο στάβλος των αλόγων (ιπποστάσιο). Πρόκειται επίσης για κτίσμα **των μέσων της δεκαετίας του 1870**, του οποίου αναπλάσθηκε ο όροφος κάτω από την στέγη, λίγο μετά το 1910 και εν συνεχεία μετά το 1950, με την διαμόρφωση χώρων ανάπαυσης για το προσωπικό. Το ιπποστάσιο είχε μπροστά του την ρεμίζα, υπόστεγο για τα άλογα, στηριγμένο σε πέτρινες κολώνες, καθώς και ένα μικρό manege.

Το νέο βουστάσιο. Κτίσθηκε στα **1951/52**, πιθανότατα από τον Κωνσταντίνο Γκίνη. Εγκαταλείφθηκε το 1973/74. Στην δυτική του πτέρυγα στεγάζονται σήμερα τα αυτοκίνητα της βασιλικής οικογένειας.

Το χοιροστάσιο. Κτίσθηκε το **1948/49**.

Το οινοποιείο. Το αρχικό οίκημα ανήκει στις αρχές της δεκαετίας του **1880**. Επεκτάθηκε επί βασιλείας Αλεξάνδρου

Α'. Ένα τμήμα του είναι υπόγειο. Στον κύριο ισόγειο χώρο του φυλάσσονται σήμερα, ανάμεσα στις σειρές των βαρελιών, κάποια από τα αυτοκίνητα της Αυλής της δεκαετίας του 1960. Το Τατόι παρήγαγε το περίφημο κρασί *Chateau Decelie*, σε δύο ποικιλίες: ερυθρό και λευκό, καθώς και την ποικιλία *Τατόι*.

Το *εμφιαλωτήριο*.

Το *βουτυροκομείο*. Κτίσθηκε **περί το 1894/1895** και συμπληρώθηκε με ένα δωμάτιο κατοικίας της δανίδας βουτυροκόμου το **1898**.

Τα «γαλατάδικα». Κτίσθηκαν το **1953/1954**, ως πρότυπη μονάδα παστεριώσεως γάλακτος. Λειτουργήσαν μέχρι τα τέλη του 1959, όταν αναγκάστηκαν να κλείσουν λόγω πολιτικής αντίδρασης.

Η *οικία του αρχικηπουρού*, γνωστή και ως *οικία Οικονόμου*. Κτίσθηκε **περί το 1880**, αρχικώς ως σπίτι του αρχικηπουρού, αλλ' ενίοτε χρησιμοποιήθηκε και ως μικρός ξενώνας. Αρχιτέκτων ο **Σάββας Μπούκης**. Στα χρόνια της Α' Αβασίλευτης Δημοκρατίας λειτούργησε για λίγο ως σχολείο των παιδιών του οικισμού, καθώς και ως θερινή κατοικία της οικογένειας Οικονόμου, υπαλλήλων του κτήματος.

Οικία Διαμαντόπουλου/ελαιοτριβείο στην θέση *Ελάφια*.

Βασιλικό κοιμητήριο στο Παλαιόκαστρο.

Ναός της Αναστάσεως. Κτίσθηκε το **1899/1900** από τον ανακτορικό αρχιτέκτονα **Αναστάσιο Μεταξά**. Παρέμεινε αποκλειστικά κοιμητηριακός ναός ως την καταστροφή του ανακτορικού παρεκκλησίου του Προφήτη Ηλία στην πυρκαιά του 1916, το οποίο αντικατέστησε. Ιστορήθηκε από τον αγιογράφο **Κομνηνό Καλόθετο** την διετία **1950 - 1952**.

Μαυσωλείο των βασιλέων Κωνσταντίνου Α', Σοφίας και Αλεξάνδρου. Ανεγέρθη το διάστημα **1936 - 40** πάνω σε σχέδια του **Μανώλη Λαζαρίδη**, προσαρμοσμένα επί το απλούστερο, πιθανώς από τον Αναστάσιο Μεταξά(+1937). Ο εσωτερικός διάκοσμος παρέμεινε ημιτελής.

Φυλάκιο της φρουράς των τάφων. Οικοδομήθηκε στην θέση παλαιότερου την περίοδο της Παλινορθώσεως, σε σχέδια πιθανώς του Κωνσταντίνου Σακελλάριου, και επισκευάσθηκε τα χρόνια 1947/48. Είναι παρόμοιο με όλα τα σύγχρονά του φυλάκια χωροφυλακής του Τατοίου.

Κτήρια που κατεστράφησαν ή που αντικατεστάθησαν από άλλα:

Η πρώτη βασιλική έπαυλη. Κτίσθηκε στα **1872-74** από τον αρχιτέκτονα **Ερνέστο Τσίλλερ**. Παρ' όλον που προοριζόταν για ξενώνας των ανακτόρων, χρησιμοποιήθηκε ως τα 1889, ως *θερινό ανάκτορο της οικογενείας του Γεωργίου Α'* και εν συνεχεία ως *θερινή κατοικία του διαδόχου και μετέπειτα βασιλέως Κωνσταντίνου*. Υπέστη σοβαρές μετατροπές μετά το 1883 και πριν το 1889, με την προσθήκη - μεταξύ άλλων αλλαγών - ενός ορόφου. Κήκε στην πυρκαιά του **1916** και κατεδαφίσθηκε το 1938. Τχνη του σώζονται μέσα στο δάσος.

Παρεκκλήσιο του Προφήτη Ηλία. Κτίσθηκε το **1873** και κήκε στην πυρκαιά του **1916**. Στο διάστημα αυτό υπήρξε το παρεκκλήσιο της βασιλικής οικογένειας στην διάρκεια της διαμονής της στο Τατόι.

Το σχολείο των βασιλοπαίδων/οικία Λύδερς. Κτίσμα του τέλους της δεκαετίας του 1870, χρησίμευσε ως σχολείο των παιδιών του Γεωργίου Α', ως κατοικία των παιδαγωγών τους (μεταξύ των οποίων ήταν ο Όθων Λύδερς) και ως ξενώνας της βασιλικής οικογένειας. Κήκε στα 1916 και κατεδαφίσθηκε στα 1938/39, οπότε διάφορα διακοσμητικά του στοιχεία μεταφέρθηκαν για να στολίσουν την πύλη της Βαρυμπόμπης. Πιθανός αρχιτέκτων ο Σάββας Μπούκης.

Ο *πύργος του λόφου του Ρολογιού*. Πρόκειται για τον **παλαιό ανεμόμυλο** του τσιφλικιού που αγόρασε ο Σκαρλάτος Σούτζος από τους οθωμανούς ιδιοκτήτες του, και τον οποίο ο Γεώργιος Α' μετέτρεψε, περί τα μέσα της δεκαετίας του 1870, σε πύργο, με την προσθήκη ενός ορόφου κοσμημένου με επάλξεις. Στην κορυφή του υπήρχε ένα ρολόι, καθώς και ο κοντός της βασιλικής σημαίας. Ο πρώτος όροφος διαμορφώθηκε από τον βασιλέα Γεώργιο Α' σε **μουσείο αρχαιολογικών ευρημάτων** της περιοχής **Δεκελείας**, επισκέψιμο από το κοινό, και ο δεύτερος σε **μουσείο της πανίδος του Τατοίου**. Κήκε το **1916** και κατεδαφίσθηκε περί το 1928/1930 για να κτισθεί η «μάνδρα». Τα θεμέλιά του, καθώς και διάφορα από τα παλιά εκθέματά του ανεύρον στις ανασκαφές που διενήργησαν οι πριγκίπισσες Σοφία και Ειρήνη, το 1958/59 με την αρχαιολόγο Θεοφανώ Αρβανιτοπούλου.

Το παλιό διευθυντήριο. Μικρή έπαυλη του **τέλους της δεκαετίας του 1870**, που εστέγαζε στο μεν ισόγειο το γραφείο του διευθυντή, στον δε όροφο την κατοικία του. Κατεδαφίσθηκε το **1939**, για να παραχωρήσει την θέση της στο νέο διευθυντήριο. Πιθανός αρχιτέκτων ο Σάββας Μπούκης.

Συγκρότημα αποτελούμενο από τον μεγάλο στάβλο των αλόγων και από μία οικία. Γνωστό μόνον από φωτογραφίες παρμένες

από μεγάλη απόσταση και από παλιούς χάρτες και τοπογραφικά. Κτίσθηκε **περί το 1874** και κήκε το **1916**, κατεδαφίσθηκε δε περί το 1937/1938. Στην θέση του οικοδομήθηκαν τα garages. Μπροστά του περνούσε ως τα 1936/37, ο παλιός δημόσιος δρόμος του Ωρωπού/Χαλκίδας.

Αρχιτέκτονες:

Ερνέστος Τσίλλερ (όμως καθοριστική η συμβολή του *Γεωργίου Α΄*).

Σάββας Μπούκης (όμως καθοριστική η συμβολή του *Γεωργίου Α΄*).

Αναστάσιος Μεταξάς.

Μανώλης Λαζαρίδης.

Κωνσταντίνος Σακελλάριος.

Κωνσταντίνος Γκίνης.

Αλέξανδρος Μπαλτατζής.

Σύντομο ιστορικό του Τατοίου.

- **1800 – 1822**. Ο πυρήνας του μετέπειτα βασιλικού κτήματος απετελείτο από τρία τσιφλίκια: το *Τατόι*, το *Λιόπεσι* και τα *Μαχούνια* οθωμανικής ιδιοκτησίας.
- **1830/31**. Αγορά του τσιφλικιού Τατόι από τον φαναριώτη πρίγκιπα *Αλέξανδρο Καντακουζηνό*.
- Αγορά των τσιφλικιών *Λιόπεσι* και *Μαχούνια* από τον *Γεώργιο*
- *Λεβέντη*.
- **1835**. Επικύρωση των ανωτέρω αγοραπωλησιών.
- **1842**. Αγορά των τσιφλικιών *Λιόπεσι* και *Μαχούνια* από τον φαναριώτη
- *Σκαρλάτο Σούτζο*, σύζυγο *Ελπίδος* το γένος *Αλεξάνδρου*
- *Καντακουζηνού*. Συνένωση των τριών τσιφλικιών.
- **1872**. Αγορά των τριών τσιφλικιών *Τατόι*, *Λιόπεσι* και *Μαχούνια* (περί τα 20.000 στρέμματα), των *Σκαρλάτου* και *Ελπίδας Σούτζου*, από τον βασιλέα των Ελλήνων *Γεώργιο Α΄*. Στο εξής ολόκληρο το βασιλικό κτήμα καλείται *Τατόι*.
- **1873**. Ο *Δανός Λουδοβίκος Μύντερ* αναλαμβάνει διευθυντής του κτήματος.
- Θεωρείται, μαζί με τον βασιλέα *Γεώργιο*, ως ο συνδημιουργός του
- *Τατοίου*.
- **1874**. Περάτωση της πρώτης βασιλικής επαύλεως που ανήγειρε ο *Ερνέστος Τσίλλερ*. Αρχικώς προοριζόταν για βασιλικός ξενώνας.

- **1877- 1878.** Ενσωμάτωση στο βασιλικό κτήμα του εθνικού κτήματος Μπάφι και κτημάτων στο Κεραμίδι.
- **1880.** Αποστολή του *Σάββα Μπούκη* στην Αγία Πετρούπολη για να αντιγράψει την έπαυλη Farm του αυτοκρατορικού συγκροτήματος του Πέτερχοφ.
- Επιλέγεται ο λόφος *Παλαιόκαστρο* ως χώρος του βασιλικού
- κοιμητηρίου.
- **1884 - 1886.** Ανέγερση της βασιλικής επαύλεως.
- **1889.** Η οικογένεια του Γεωργίου Α΄ εγκαθίσταται στην νέα έπαυλη. Ο διάδοχος Κωνσταντίνος χρησιμοποιεί την παλαιά ως θερινή κατοικία του.
- **1890.** Γέννηση στο Τατόι του μετέπειτα βασιλέως *Γεωργίου Β΄*.
- **1891.** Αγορά από τον βασιλέα και ενσωμάτωση στο Τατόι του οροπεδίου
- της Δρίζας, ιδιοκτησίας *Ανδρέα Συγγρού* και προηγουμένως
- Σκαρλάτου Σούτζου. Το Τατόι αριθμοί συνολικά 47. 407 στρέμματα.
- **1894.** Ο Δανός δασολόγος *Όθων Βάισμαν* διορίζεται διευθυντής του
- Τατοίου.
- **1913.** Ταφή *Γεωργίου Α΄* στο Τατόι. Με την διαθήκη του ο Γεώργιος
- καθορίζει την στο εξής τύχη του Τατοίου.
- **1914.** Διευθυντής του κτήματος διορίζεται ο *Γεώργιος Κοκκίνης*.
- **1915.** Ορκωμοσία στο Τατόι της κυβερνήσεως Ελευθερίου Βενιζέλου.
- **1916.** Πυρκαϊά καταστρέφει το μεγαλύτερο μέρος του κτήματος.
- **1919.** Διευθυντές διορίζονται οι *Κ. Ζερβουδάκης* και *Μ. Δαβερώνης*.
- **1920.** Θάνατος του *Αλεξάνδρου* στο Τατόι.
- Ορκωμοσία στο Τατόι κυβερνήσεως Δημητρίου Ράλλη.
- **1924.** Απαλλοτρίωση Τατοίου, καίτοι αναγνωρίζεται από την Πολιτεία ως ιδιωτική περιουσία της βασιλικής οικογένειας. Για την συντήρησή και την αξιοποίησή του ιδρύεται το *Ειδικόν Ταμείον Τατοίου*.
- **1925.** Απόσπαση 3. 785 στρεμμάτων για την δημιουργία του προσφυγικού χωριού *Κρυονέρι*.
- Το Τατόι περιέρχεται στην υπηρεσία της Αεροπορικής Άμυνας.
- Διορίζεται διευθυντής ο *Βασίλειος Δρούβας*.
- Περίοδος γενικής
- ανασυγκρότησης.
- **1936.** Το Τατόι επιστρέφει στην ιδιοκτησία του βασιλέως.

- **1937 – 1940.** Ανάπλαση και σημαντική οικοδομική δραστηριότητα.
 - **1944/1945.** Λεηλασία του κτήματος στην διάρκεια των «Δεκεμβριανών», και
 - εμπρησμός του το καλοκαίρι του 1945.
 - **1948 – 1954.** Νέα περίοδος ανασυγκρότησης του Τατοίου.
 - **1961.** Θάνατος Β. Δρούβα. Διευθυντής διορίζεται ο Φραγκίσκος Φίλιππας.
 - **1964.** Ορκωμοσία κυβερνήσεως Γεωργίου Παπανδρέου.
 - Θάνατος και ταφή του βασιλέως Παύλου Α΄.
 - 1967.** Αναχώρηση της βασιλικής οικογένειας ύστερα από την αποτυχία του πραξικοπήματος ανατροπής της Χούντας.
 - 1973.** Απαλλοτρίωση Τατοίου από το καθεστώς.
 - 1974.** Εμπρησμός του Τατοίου. Η φωτιά καταστρέφει μεγάλο τμήμα του δάσους.
 - 1975.** Επιστροφή Τατοίου στην περιουσία της π. βασιλικής οικογένειας. Διεξαγωγή διαπραγματεύσεων ως προς την τύχη του.
 - 1994.** Νέα απαλλοτρίωση του Τατοίου με την επαναφορά του χουντικού νόμου του 1973. Απαρχή δικαστικής διενέξεως μεταξύ της τ. βασιλικής οικογένειας και του Ελληνικού Δημοσίου.
 - 2002.** Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναγνωρίζει το Τατόι ως ιδιωτική περιουσία της τ. βασιλικής οικογένειας και ορίζει το ύψος του ποσού της αποζημιώσεώς της σε περίπτωση μη επιστροφής του σε αυτήν.
 - 2003.** Το Τατόι περιέρχεται στην κυριότητα του Ελληνικού Δημοσίου.
- Κήρυξη από το ΥΠΠΟ του ιστορικού πυρήνος του Κτήματος ως
διατηρητέου, χάρη στις ενέργειες της
Ελληνικής Εταιρείας για την
προστασία του περιβάλλοντος και της
πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ενέργειες της Ελληνικής Εταιρείας για την διάσωση του Τατοίου.

1999/2000. Αμέσως μετά τον σεισμό του Σεπτεμβρίου 1999, που καίρια έπληξε και το Τατόι, το Συμβούλιο Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς της Ελληνικής Εταιρείας αναθέτει στον αρχιτέκτονα κ. *Ιάσονα Καβαλλίνη* την εκπόνηση των αρχιτεκτονικών αποτυπώσεων των περισσότερων κτηρίων του Τατοίου, με σκοπό να διευκολύνει τον χαρακτηρισμό του Τατοίου ως διατηρητέου από το ΥΠΠΟ. Υποβολή του τεύχους

φωτογραφιών και αποτυπώσεων στην Α΄ Εφορία Νεωτέρων Μνημείων.

Ο κ. Ιάσων Καβαλλίνης είχε προηγουμένως επιλέξει - με εισήγηση του Σ.Α.Κ. της Ελλ. Ετ - το *οινοποιείο* του Τατοίου, ως θέμα της εργασίας του για την απόκτηση της ειδικότητας αναστηλωτή αρχιτέκτονα στο Ε.Μ.Π.

Τέλη 2000 - καλοκαίρι 2003. Συχνές παραστάσεις της Ελληνικής Εταιρείας προς την Α΄ Εφορία Νεωτέρων για την επιτάχυνση της διαδικασίας χαρακτηρισμού του Τατοίου και την λήψη αμέσων μέτρων προστασίας του. Επίσης παραστάσεις προς άλλα υπουργεία για θέματα της αρμοδιότητός τους που αφορούν στο Τατόι.

11. 9. 2003. Η Ελληνική Εταιρεία καλείται, διά του τότε γενικού γραμματέως της και ερευνητή της ιστορίας του Τατοίου κ. Κώστα Σταματόπουλου, να υποστηρίξει την αίτηση χαρακτηρισμού του π. βασιλικού κτήματος ενώπιον του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων. Το ΚΣΝΜ

χαρακτηρίζει διατηρητέο τον ιστορικό πυρήνα του κτήματος και περί τα 22. 000 στρέμματα δάσους. Η Ε.Ε συμμετέχει στον καθορισμό των ορίων της προστατευμένης/διατηρητέας περιοχής και στην διατύπωση της υπουργικής απόφασης. Σύσσωμος ο ελληνικός τύπος χαιρετίζει το γεγονός.

Σεπτέμβριος 2003 - Μάρτιος 2004. Α) Αποστολή επιστολών προς την τότε γενική γραμματέα του ΥΠΠΟ σχετικά με την άμεση ανάγκη ανάληψης έργων στο Τατόι καθώς και υπόδειξη ιεράρχησης εργασιών και των πρώτων επεμβάσεων. Άσκηση κριτικής για τις αποφάσεις του ΥΠΠΟ σχετικά με το Τατόι.

Β) Συγκρότηση τον Οκτώβριο του 2003, της

Επιτροπής Τατοίου, με σκοπό την εκπόνηση λειτουργικού σχεδιασμού για το Τατόι. Στην επιτροπή συμμετέχουν επιστήμονες διαφόρων ειδικοτήτων σχετικών με την μελέτη αποκαταστάσεως του κτηριακού και φυσικού περιβάλλοντος του κτήματος. Επαφή με φορείς που διαχειρίζονται ιστορικά πάρκα/ ανάκτορα στο εξωτερικό.

Μάρτιος 2004. Αποστολή επιστολής στον πρωθυπουργό και υπουργό Πολιτισμού κ. Κ. Καραμανλή, στην οποία επισημαίνεται η ιστορική και περιβαλλοντική σημασία του Τατοίου καθώς και η ανάγκη άμεσης προστασίας του.

Οκτώβριος - Δεκέμβριος 2004. - Συνεχείς και με κάθε ευκαιρία οχλήσεις στο ΥΠΠΟ με αντικείμενο, κάθε φορά, την προστασία του Τατοίου.

- Δημοσίευση του έργου του αντιπροέδρου της Ελληνικής Εταιρείας, ιστορικού Κ. Μ. Σταματόπουλου *Το χρονικό του Τατοίου (1800 - 2003)*. Καθολική και έντονη επιδοκιμασία του Τύπου και της Κοινής Γνώμης. Στις διάφορες εκδηλώσεις/ παρουσιάσεις του βιβλίου, αναφορά στην συμβολή της Ε.Ε. για την προστασία και ανάδειξη του Τατοίου.
- Αποστολή επιστολής του προέδρου της ΕΕ κ. Κ. Καρρά στον πρωθυπουργό και υπουργό Πολιτισμού κ. Κ. Καραμανλή με

το αίτημα μιάς συναντήσεως μαζί του γιά να του παρουσιασθούν οι θέσεις της Ε.Ε. γιά το παρόν και το μέλλον του Τατοίου.

25 Ιανουαρίου 2005. Συνέντευξη τύπου της *Επιτροπής Τατοίου* της Ελληνικής Εταιρείας, παρουσίαση των προτάσεών της. Εγκαίνια σχετικής εκθέσεως. Ομιλίες κκ Κ. Μ. Σταματόπουλου και Ιάσωνα Καβαλλίνη.

Δημότ. Έραμω...
Taw'i

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ο σεισμός της 7ης Σεπτεμβρίου μετέτρεψε τὰ ἐπὶ δεκαετίες ἐγκαταλελειμένα κτίρια τοῦ βασιλικοῦ κτήματος Τατοῦου σὲ ἐρείπια. Ὅρισμένα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἀρχιτεκτονικῶς μοναδικὰ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο (ὅπως τὸ οἶνοποιεῖο, τὸ βουτυροκομεῖο καὶ τὰ παλαιότερα ἐργατόσπιτα), ἄλλα δέ, εἶναι ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφέροντα εἴτε ὡς ἀρχιτεκτονήματα (ὅπως τὸ κομψὸ μικρὸ ξενοδοχεῖο, κτίσμα τοῦ 1880, ἐμπνευσμένο ἀπὸ σχέδια τοῦ Τσίλλερ) εἴτε ὡς χῶροι μέσα στοὺς ὁποίους διεδραματίσθηκαν σημαντικὰ γεγονότα τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας (ὅπως ἐπὶ παραδείγματι, τὸ ὑπασπιστήριον).

Καθὼς οἱ συγκυρίες δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἄμεση ἀποκατάσταση τῶν κτιρίων αὐτῶν καὶ δεδομένου ὅτι τὰ περισσότερα διατρέχουν τὸν κίνδυνο τῆς κατάρρευσης μὲ τὸ πρῶτο χιόνι, τὸ Συμβούλιο Ἀρχιτεκτονικῆς Κληρονομιάς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Προστασίας περιβάλλοντος καὶ πολιτιστικῆς κληρονομιάς (ὁδὸς Τριπόδων 28, Πλάκα), -στὸ ὁποῖο ἀποτάνθηκε τὸ μέλος του, ὁ ἱστορικὸς κ. Κώστας Σταματόπουλος, ποὺ ἐκπνεῖ ἔρευνα μὲ ἀντικείμενο τὴν ἱστορία τοῦ Τατοῦου- ἀπεφάσισε:

α) νὰ κινήσῃ τὴν διαδικασία καταγραφῆς τῶν κτιρίων τοῦ βασιλικοῦ κτήματος καὶ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τους ὡς διατηρητέων ἀπὸ τὴν ἀρμόδια ἐφορία τοῦ ὑπουργείου Πολιτισμοῦ (νεώτερα μνημεῖα- λαϊκὸς πολιτισμὸς) καὶ

β) νὰ ἀναθέσῃ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ ἀποτύπωσή τους σὲ ἀρχιτέκτονα ὥστε, ἀφ' ἑνὸς νὰ διασωθῇ ἡ ἀκριβὴς εἰκόνα τους σὲ περίπτωσι τελικῆς ἐξαφανίσεώς τους καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ διευκολυνθῇ, ἀμέσως μὲν ἡ διαδικασία χαρακτηρισμοῦ τους ἀπὸ τὸ ΥΠΠΟ, μελλοντικῶς δὲ οἱ ἐργασίες ἀποκαταστήσεώς τους.

Γιὰ τὴν πραγματοποίησι τοῦ δευτέρου στόχου, τὸ μέλος τῆς Ε.Ε. κ. Σταῦρος Μαμαλοῦκος, διακεκριμένος ἀρχιτέκτων ἀναστηλωτῆς μὲ σημαντικὸ ἔργο ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀνέθεσε στὸν φοιτητὴ του, στὴν Ἀρχιτεκτονικὴ Σχολὴ τοῦ Μετσοβείου Πολυτεχνείου, κ. Ἰάσονα Καβαλίνη νὰ ἀναλάβῃ:

α) ως διπλωματική εργασία την μελέτη και την αποτύπωση ενός ή δύο κτιρίων της επιλογής του από το συγκρότημα του Τατοΐου και

β) την φωτογράφιση, σχεδίαση και αποτύπωση για λογαριασμό της Ελληνικής Εταιρείας όλων των πρό του 1940 κτιρίων (32 εν συνόλω) πλην της βασιλικής επαύλεως -την οποία μελετᾷ από καιρό ἄλλος ἀρχιτέκτων τοῦ Πολυτεχνείου- τοῦ παρεκκλησίου καὶ τοῦ μανωλείου στο βασιλικό κοιμητήρι.

Οἱ κ.κ. Μαμαλοῦκος, Σταματοπούλος καὶ Καβαλίνης ἐπεσκέφθηκαν καὶ περιηγήθηκαν τὸ Τατόϊ τὴν Τρίτη 12 Ὀκτωβρίου. Ὁ κ. Καβαλίνης ἐπέλεξε τελικῶς ὡς ἀντικείμενο τῆς διπλωματικῆς τοῦ ἐργασίας τὸ βουτυροκομεῖο καὶ τὸ οἰνοποιεῖο τοῦ Τατοΐου, κτίρια ποὺ ἐντάσσονται στὴν κατηγορία τῶν «βιομηχανικῶν» τοῦ 19ου αἰῶνα.

Ἐργάζεται ἤδη σ' αὐτά, ἔχοντας ἐκ παραλλήλου ἐπωμισθῇ, ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τοῦ κ. Μαμαλούκου, τὴν σχεδίαση τῶν 32 προαναφερθέντων κτιρίων καὶ κτισμάτων (στὰ τελευταῖα περιλαμβάνεται καὶ μία γέφυρα τοῦ ἔτους 1875).

Τὸ σύνολο τῆς δαπάνης γιὰ τὶς ἐργασίες αὐτὲς ἀνέρχεται στὸ 1.600.000 δραχμές, τιμὴ ποὺ ἀποτελεῖ προσφορὰ τοῦ νεαροῦ ἀρχιτέκτονα πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ Εταιρεία καθὼς καὶ πρὸς τὸ Τατόϊ καὶ τὴν ἱστορία του.

Στὴν Ἑλληνικὴ Εταιρεία ἀπόκειται πλέον νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ἀνωτέρω ποσόν.

Γενικές σκέψεις προς συζήτησιν.

Θεσμικό καθεστώς: Το καθεστώς της πολυαρχίας (ΥΠΠΟ, ΠΕΧΩΔΕ, υπ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, υπ. ΓΕΩΡΓΙΑΣ) πρέπει να καταργηθεί.

Να συσταθεί μία Ειδική Υπηρεσία Κτήματος Τατοίου. (Θα καλύπτει όλους τους τομείς συντήρησης και λειτουργίας του κτήματος - τμήμα αρχιτεκτονικό/αποκατάστασης - συντήρησης υλικοτεχνικής υποδομής, τμήμα πολιτιστικών λειτουργιών, τμήμα διαχείρισης δάσους, τμήμα γεωργικό και κτηνοτροφικό, γραμματεία - διαχείριση/ λογιστήριο - και θα περιλαμβάνει αρχιτέκτονες, αναστηλωτές, αρχιτέκτονες τοπίου, ιστορικούς, δασολόγους, γεωπόνους κλπ, αλλά και άτομα ικανά να αναλάβουν την οικονομική διαχείριση,

με πρόεδρο πιθανώς ανώτατο στέλεχος του ΥΠΠΟ(//μικρό ΚΕ.Δ.Α.Κ).

Επαρκής φρούρηση. Προστασία από πυρκαϊά.

Ταυτότητα- ιδιοπροσωπία του χώρου:

Το Τατόι είναι ένας χώρος όπου ανέκαθεν τον πρώτο λόγο τον είχε η φύση. Ήταν επομένως ως ένα σημείο ένας χώρος σιωπής.

Το Τατόι είναι επίσης ένας χώρος μνήμης, μνήμης μιάς ιστορίας μέρος της οποίας προσεγγίζει κανείς και μέσω μιάς αισθητικής αποτυπωμένης στο τοπίο, με θέση κλειδί το απόλυτο προβάδισμα της φύσης.

Το Τατόι εκτός από χώρος κατοικίας και αναψυχής, ήταν επίσης ένα αληθινό κτήμα, μία μονάδα παραγωγής: τα έσοδά του προήρχοντο κυρίως από την εκμετάλλευση του δάσους (λελογισμένη, με γνώμονα την υγεία του, την προστασία του και την βελτίωση της αισθητικής του), από γεωργικές καλλιέργειες, από την παραγωγή κρασιού, από την παραγωγή λαδιού, από την κτηνοτροφία (γαλακτοκομικά προϊόντα).

Από το 1880 έως το 1936 λειτουργούσε επίσης μία μικρή ξενοδοχειακή μονάδα.

Γενικά- ειδικά:

Χωρισμός σε ζώνες:

1) - Σχετικώς βραχεία περιοχή ανάμεσα στην πύλη της Βαρυμπόμπης και την μεγάλη γέφυρα.

- Η περιοχή ανάμεσα στην νότια κλιτύ του λόφου του Αγίου Αθανασίου και την κορυφή του λόφου Μανδριά Πάλλη.
- Ο λόφος Αυγό προς το Μενιδιάτικο (εκτός κτήματος).

Ζώνη εισαγωγής στον χώρο (ήπιες εγκαταστάσεις υποδοχής κοινού, υπαίθριο θέατρο στο νταμάρι(;), αναδάσωση, επαναφύτευση πλαγιόκλαδων κυπαρισσιών κεντρικής αλέας, μελέτη πιθανής δεύτερης πρόσβασης στους Φούρνους από δημοσιά).

2) Κεντρική ζώνη (δάσος, πάρκο, κήπος, κτίρια, κοιμητήριο, Παλαιόπυργος, τεχνητές λίμνες, γέφυρες, ελαιώνας, αμπέλια, αγροί, αλέες, δασικές οδοί).

3) Ορεινή ζώνη. Συντήρηση μονοπατιών για πεζοπορεία, πηγές, Κατσιμίδι – αρχαίος πύργος.

Επομένως αποτελεί κανόνα υπ' αριθ. 1 να κρατηθεί το αυτοκίνητο έξω από τον πυρήνα του κτήματος (πλην εκτάκτων περιπτώσεων και κατόπιν αδείας). Έσχατο σημείο πρόσβασης με αυτοκίνητο από την Βαρυμπόμπη: η «μεγάλη γέφυρα». Μελέτη τρόπου προσβάσεως επισκεπτών στον πυρήνα του κτήματος (υπάρχουν εγγύτερες εισοδοί). Επανοικοδόμηση του φυλακίου της πύλης. Στέγαση γραφείου γενικών πληροφοριών για το κτήμα (διανομή ειδικών φυλλαδίων κλπ). Δημιουργία χώρου στάθμευσης αυτοκινήτων στο διάστημα ανάμεσα στην πύλη και την γέφυρα. Κατασκευή επομένως περιφερειακής παρακαμπτηρίου από την διασταύρωση του «Λεωνίδα» προς Μπάφι/Κρυονέρι. Φυλάκια σε όλες τις προσβάσεις (να επισημανθούν). Είσοδος με ειστήριο.

Θα ισχύσει ειδικό καθεστώς αυστηρότερης προστασίας ολόκληρου του λόφου του Παλαιόκαστρου, όπου βρίσκεται το βασιλικό κοιμητήρι. Χώρος περισυλλογής. Ανασύσταση φυλακίου τάφων.

Επαναχρησιμοποίηση με μέτρο του ναού της Αναστάσεως (ακολουθίες πχ την Μ. Σαρακοστή, τέλεση Μυστηρίων).

Προτάσεις:

Η ιδέα επομένως θα ήταν η χρησιμοποίηση του Τατοίου ως χώρου:

Ηπίων πολιτιστικών, αθλητικών και κοινωνικών εκδηλώσεων.

Ως χώρου ιστορικής μνήμης.

Ως κτήματος με την αναβίωση ορισμένων καλλιεργειών (παραγωγή οίνου, λαδιού, αλλά και διά της παραγωγής οικολογικών προϊόντων), την ανασύσταση του ιπποστασίου, του βουστασίου και του προβατοκομείου, *ή και βοοστάσιου*. Ο στόχος είναι το κτήμα να αυτοχρηματοδοτείται μέχρι του σημείου που οι προσοδοφόρες λειτουργίες του δεν θα αλλοιώνουν τα κύρια χαρακτηριστικά του. Μελέτη. Επίτευξη ισορροπίας.

Πολιτιστικές λειτουργίες: εκθέσεις, μουσικές εκδηλώσεις, ολιγάριθμες επιστημονικές συναντήσεις, μικρές διασκέψεις, συμπόσια κλπ. (Επιλογή καταλλήλων κτιρίων). Την δημιουργία ενός μουσείου της Δυναστείας (πιθανώς σε 3 ή 4 δωμάτια της βασιλικής επαύλεως, ΑΝΑΓΚΗ ΑΜΕΣΗΣ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΥΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΦΟΡΗΤΩΝ ΚΕΙΜΗΛΙΩΝ- ΕΓΓΡΑΦΩΝ) και ενός μουσείου του κτήματος (μακέττες διαφόρων φάσεων, φωτογραφίες κτιρίων, προσωπικού, αγροτικά μηχανήματα/εργαλεία κλπ), την δημιουργία επίσης ενός χώρου μέσα στον οποίο θα εκτίθενται συντηρημένες οι βασιλικές άμαξες, και τα αυτοκίνητα¹.

Δημιουργία ίσως ενός κέντρου για το ελληνικό περιβάλλον/φύση. «Εκμετάλλευση» των λατομείων στην θέση «Φούρνοι», μετατροπή τους σε υπαίθριο θέατρο/ χώρο συναυλιών.

Αθλητικές εκδηλώσεις/αναψυχής: περίπατος στο δάσος πεζή ή με αμάξι (σώζεται σε κακή κατάσταση μία μικρή διθέσια άμαξα περιπάτου, θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως πρότυπο και να αναπαραχθεί), ιππασία,

¹ Το μουσείο της Δυναστείας του Γεωργίου Α' και το μουσείο βασιλικών άμαξών και αυτοκινήτων θα μπορούσε να συσταθεί και να λειτουργήσει με την συνεργασία ή και υπό την ευθύνη της Ιστορικής Εθνικής Εταιρείας (μέγαρο Π. Βουλής).

τέννις. Ανάβαση στα ορεινά μονοπάτια προς Κακούρθι, Κατσιμίδι κλπ. συντήρησή τους. Πηγές. Συνεργασία με Εθνικό Δρυμό Πάρνηθας. Κοινωνικές εκδηλώσεις: επαναλειτουργία της ξενοδοχειακής μονάδας με την χρησιμοποίηση του ξενοδοχείου και των εξής κτιρίων: 2 πτέρυγες εργατόσπιτων, κτίριο αξιωματικών της Φρουράς, σταθμός Χωροφυλακής κλπ. Δημιουργία σε ένα από τα κτίρια (στον Αστυνομικό σταθμό;) ενός μικρού εστιατορίου. Ένα δεύτερο μεγαλύτερο εστιατόριο θα μπορούσε να λειτουργήσει στο νεοκλασσικό κτίριο των στρατώνων της Φρουράς (η περιοχή έχει άλλωστε καλές παραδοσιακές ταβέρνες). Δημιουργία δύο μικρών αναψυκτηρίων: στην θέση «Μαχούνια», όπου η παλιά παιδική κατασκήνωση, και στην κορυφή του λόφου «Αυγό» (μόλις έξω από το κτήμα) με πρόσβαση από την πλευρά των Θρακομακεδόνων και κατάληξη της διαδρομής προς την Κιθάρα (ειδ' άλλως στο ύψωμα του φυλακίου της Κιθάρας). Μελέτη προσδιορισμού της «φέρουσας ικανότητας» του χώρου (= μέσος αριθμός ημερησίων επισκεπτών. Συνάρτηση περιβαλλοντικών και οικονομικών κριτηρίων). Περίφραξη - είσοδοι. Ειδική επιμέλεια βασιλικού περιβολιού και πάρκου. Αναβίωση καλλιεργείων: να αναζητηθούν τρόποι συνεργασίας με παραγωγούς κρασιών και ελαίου. Υποδειγματική αποκατάσταση και λειτουργία οινοποιείου και ελαιοτριβείου. Ύπαρξη εργαστηρίων συντήρησης κλπ (κατά προτίμησιν στην «μάνδρα» και στους κοιτώνες εργατών). Σε πιό απομακρυσμένο σημείο εργαστήριο παρασκευής υλικών χρησίων στις αναστηλώσεις πχ. κεραμίδια, κεραμεικά.

+ Χωροδοκία
κατασκευής

Επανεισαγωγή στο κτήμα των ελαφιών (μελέτη αγρίας πανίδος Τατοίου).

Ως χώροι διοίκησης της Ειδικής Υπηρεσίας Τατοίου: το διευθυντήριο και το δασονομείο του κτήματος, ίσως δε και το υπασπιστήριο.

Κώστας Μ. Σταματόπουλος.

Χαίρετε Σπυριδώνη 18/11/2005

(Πηγή: Conservation Management Plan. English Heritage 2001).

- 1) Εισαγωγή/γενική φιλοσοφία, χρονικά όρια του σχεδίου διαχείρισης.
Πως οραματιζόμαστε το Τατόι το έτος 2015/16.
- 2) Ιστορία.
- 3) Σημερινή κατάσταση/ αυστηρή οριοθέτηση.
- 4) Θεσμικό/ ιδιοκτησιακό καθεστώς (σημερινό και προτεινόμενο).
- 5) Κτιριακή υποδομή. Στερέωση - στεγανοποίηση.
Επιλογή κτιρίων για τις διάφορες νέες χρήσεις τους.
Φάσεις αποκαταστάσεων μέσα στην επόμενη
δωδεκαετία: 2004 - 2016.
- 6) Φυσικό περιβάλλον: γενικά στοιχεία κλιματολογικά, εδαφολογικά,
χλωρίδος, υδάτινων πόρων κλπ.
Κήπος (αποκατάσταση, συντήρηση, συνεχής βελτίωση,
προστασία)
Πάρκο(αποκατάσταση τοπίου κλπ)
Δάσος (αποκατάσταση τοπίου κλπ)
Μεμονωμένα δένδρα.
Αγροί (χρησιμοποίηση των γεωργικών εκτάσεων προ
του 1967, επιλογή νέων, τύποι καλλιεργειών)
Χέρσες εκτάσεις (κυρίως ορεινές).
Πανίδα.
Οργάνωση προστασίας.
- 7) Είσοδοι, εσωτερικό οδικό δίκτυο, νέοι δρόμοι, πρόσβαση, μονοπάτια, μέσα
κυκλοφορίας).
- 8) Αντιμετώπιση κοινού/επισκεπτών. Επιτρεπτός/επιθυμητός μέσος αριθμός
επισκεπτών την ημέρα/έτος, ώρες επισκέψεως κοινού, υποδοχή,
ενημέρωση/διαφήμιση/ξενάγηση, εκπαιδευτικές/μορφωτικές
δραστηριότητες, μουσεία/μόνιμες εκθέσεις, εποχικές κ. ά. πολιτιστικές ή
αθλητικές εκδηλώσεις, κυκλοφορία κοινού μέσα στο κτήμα, διαδρομές,
χρήσεις κ. ά)
- 9) Προσωπικό. Μόνιμο, εποχιακό, ομάδες φίλων/εθελοντών.
- 10) Μελέτη οικονομικής διαχείρισης/βιωσιμότητας. Αρχικές επενδύσεις για
αποκατάσταση χώρου (κράτους/ευρωπαϊκές/ιδιωτικές). Σταδιακή
αυτοχρηματοδότηση σε συνεχώς μεγαλύτερο ποσοστό. Τελικός στόχος: η
οικονομική αυτάρκεια.

Τατόι: συμπεράσματα περιήγησης 9/11/003.

Κατάσταση κτιρίων:

A) Κτίρια τα οποία έχουν σχεδόν καταρρεύσει:

1. Περίπτερο κοντά στο σπίτι των κηπουρών (Οικονόμου) λεηλασία, π. 1900.
2. Το χάνι του Λύγδα, εγκατάλειψη, χιόνι/βροχή, π. 1873.
3. Το φυλάκιο στην Κιθάρρα, σεισμός, π. 1937.

S.O.S.

B) Κτίρια των οποίων έχει καταρρεύσει ολόκληρη ή μέρος της στέγης:

1. Φυλάκιο πύλης Βαρυμπόμπης, λεηλασία, π. 1937.
2. Φυλάκιο τάφων στο Παλαιόκαστρο, λεηλασία, π. 1937.
3. Αποθήκη αμαξών και Ελαιοτριβείο στα «Ελάφια», εγκατάλειψη, χιόνι, π. 1910(;).
4. Οινοποιείο, εγκατάλειψη (π. 1880, π. 1917).
5. Βοηθητικό μονόχωρο κτίσμα απέναντι από το ξενοδοχείο, χιόνι, π. 1880.
6. Οικία Στουρμ, εγκατάλειψη, σεισμός, χιόνι, π. 1874.
7. Εμφιαλωτήριο, εγκατάλειψη, Μεσοπόλεμος.
8. Κτίριο προσωπικού, λεηλασία, 1914.

S.O.S.

S.O.S.

Γ) Κτίρια των οποίων η στέγη και οι τοίχοι είναι σε κακή κατάσταση λόγω εγκατάλειψης και σεισμού.

1. Οικία κηπουρών, π. 1880.
2. Βουτυροκομείο, π. 1885.
3. Οικίσκος φρουράς εσωτερικής πύλης, π. 1885.
4. Γκαράζ φορτηγού.
5. Ξενοδοχείο, π. 1880.
6. Εργατόσπιτα: πτέρυγα Α πρό του 1878.
7. Εργατόσπιτα: πτέρυγα Β, π. 1880.
8. Οι στρατώνες, π. 1910.

S.O.S.

S.O.S.

S.O.S.

S.O.S.

S.O.S.

S.O.S.

Δ) Κτίρια τα οποία καίτοι είναι σε κακή κατάσταση διατηρούν την στέγη τους.

1. «Η μάνδρα»: συγκρότημα κατοικιών και εργαστηρίων γύρω από μία αυλή, π. 1930.
2. Το κτίριο των αξιωματικών της Φρουράς, π. 1890.
3. Η πτέρυγα των θαλάμων των εποχικών εργατών, π. 1933/35.
4. Το κτίριο των τηλεπικοινωνιών, π. 1880(+1916).
5. Το σπίτι του φροντιστή, π. 1900.
6. Εργατόσπιτα κοντά στον αστυνομικό σταθμό π. 1900.

Ε) Κτίρια σε μέτρια κατάσταση.

1. Η βασιλική έπαυλη, 1884 - 1886.
2. Τα μαγειρεία της β. επαύλεως, 1938.
3. Το υπασπιστήριο, π. 1885 (1938).
4. Ναός Αναστάσεως στο Παλαιόκαστρο, 1899.
5. Μανσωλείο βασιλέων Κωνσταντίνου, Σοφίας και Αλεξάνδρου.

S.O.S. = θάπια, τὰ
πὸ ἀρμηνιά!

6. Το παλαιό βουστάσιο, π. 1875 (στέγη π. 1970).
 7. Ο σταύλος των αλόγων, π. 1875.
 8. Το νέο βουστάσιο, 1952.
 9. Το χοιροστάσιο, 1948.
 10. Ο σταθμός Χωροφυλακής του κτήματος (Μεσοπόλεμος, προ του 1933).
 11. Ο σταθμός Χωροφυλακής Βαρυμπόμπης, π. 1900.
 12. Το διευθυντήριο, σεισμόπληκτο, 1939
 13. Το δασονομείο, π. 1910.
 14. Το γαλακτοκομείο, 1954.
- 3 τουλάχιστον κτίρια έχουν εξαφανισθεί: - το σπίτι στην Κιθάρα.
- τα 2 κουκλόσπιτα.
- το σπίτι στην «Συκιά».

Σε γενικές γραμμές 19 κτίρια έχουν ανάγκη άμεσης σωστικής επέμβασης ενώ σε άλλα 20 η επισκευή μπορεί να καθυστερήσει για λίγο.

Η βασιλική έπαυλη που ανήκει στην τελευταία κατηγορία πρέπει επίσης είναι να επανεύρει την αρχική της μορφή. Το ίδιο και το παλαιό βουστάσιο (με την επανάκτηση της στέγης του), καθώς και το υπασπιστήριο με την κατεδάφιση της ακαλαίσθητης σύγχρονης προσθήκης. Το ξενοδοχείο επίσης μπορεί εύκολα να αποκατασταθεί πιστά, όπως ήταν την δεκαετία του 1880.
Κειμήλια υπάρχουν στα κτίρια: Β. έπαυλη.

Παλαιό βουστάσιο.

Διευθυντήριο.

Υπασπιστήριο.

Υπάρχουν επίσης αντικείμενα, κυρίως αφορώντα στην ιστορία του κτήματος, κάτω από τα ερείπια του οινοποιείου και της αποθήκης του ελαιοτριβείου στα «Ελάφια».

Οι άμαξες τελετών βρίσκονται στο π. βουστάσιο.

Τα αυτοκίνητα, τα μεν προσωπικά των βασιλέων στην πτέρυγα του νέου βουστασίου, τα δε της Β. Αυλής στο οινοποιείο.

Κώστας Σερμυζής -